

Západočeská univerzita v Plzni

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra ústavního práva

Diplomová práce

Právo na obhajobu

Zpracovala: Linda Literová

Vedoucí diplomové práce : JUDr. Milan Tomeš

Plzeň, 2012

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Linda LITEROVÁ**
Osobní číslo: **R07669**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Právo na obhajobu**
Zadávací katedra: **Katedra ústavního práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Osnova

Úvod

1. Zajištění práva na obhajobu
 - 1.1 Základní zásady trestního řízení
 - 1.2 Ústavní zakotvení práva na obhajobu
 - 1.3 Právo na obhajobu dle mezinárodních smluv
2. Obviněný a jeho právo na obhajobu
 - 2.1 Postavení obviněného
 - 2.2 Práva obviněného dle Ô 33 Trestního řádu
 - 2.2.1 Právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu a k důkazům o nich
 - 2.2.2 Právo uvádět okolnosti a důkazy svědčící k jeho obhajobě
 - 2.2.3 Právo činit návrhy a podávat žádosti
 - 2.2.4 Právo podávat opravné prostředky
 - 2.2.5 Právo zvolit si obhájce a radit se s ním i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení
3. Obhájce v trestním řízení
 - 3.1 Pojem obhájce
 - 3.2 Práva a povinnosti obhájce
 - 3.3 Nutná obhajoba
 - 3.4 Zvolený obhájce
 - 3.5 Obhajoba více obhájci
 - 3.6 Ustanovený obhájce
 - 3.7 Společný obhájce
 - 3.8 Vyloučení obhájce
 - 3.9 Postavení obhájce v řízení proti mladistvému
4. Postavení obhájce v jednotlivých fázích trestního řízení
 - 4.1 Přípravné řízení
 - 4.2 Předběžné projednání obžaloby
 - 4.3 Hlavní líčení
 - 4.4 Opravné řízení
 - 4.5 Vykonávací řízení
5. Úloha obhájce při dokazování
 - 5.1 Výslech obviněného a obžalovaného
 - 5.2 Výpověď svědka
6. Srovnání se zahraniční úpravou - Německo
7. Shrnutí

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

- Císařová D., Fenyk J. a kolektiv. Trestní právo procesní. 4. Aktualizované vydání Praha: Linde Praha, a.s. 2006
- Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kolektiv. Trestní právo procesní. 3.vydání Praha: C.H.Beck, 2007
- Vantuch P.. Obhajoba obviněného, 2. Vydání Praha: C.H.Beck 2002
- Šámal P. a kolektiv. Trestní řád. Komentář. 5.vydání Praha: C.H.Beck 2005
- Bahýlová L., Filip J., Molek P. a další. Ústava České republiky. Komentář. Linde Praha 2010
- Balík S.. Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie. Plzeň: Vydavatelství západočeské univerzity 1998.
- Novotný F. a kolektiv. Praktikum Trestního práva procesního. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2006
- Klíma K., a kolektiv. Praktikum českého ústavního práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2005
- David R., Ústava České republiky. Listina základních práv a svobod. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, s.r.o. 2005
- Macková A., Právní pomoc advokátů a její dostupnost. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2001
- Schelle K., Schelleová I., Právní služba. Praha: Eurolex Bohemia 2006
- Smejkal V., Povinnost mlčenlivosti advokáta a elektronická komunikace. Bulletin advokacie č. 10,2007
- Kovářová D., Etické hranice profese advokáta. Právo a rodina, č. 12, 2006
- Kouřil I., Obhájce ani či ne? Právní rozhledy, č.6, 1999.
- Mandák V., K otázce vyloučení obhájce. Trestněprávní revue, č. 2, 2001.
- Adámek R., Společná obhajoba více obviněných. Bulletin advokacie, 2005, č.7-8.
- Vantuch R., K znaleckým posudkům vyžádaným obhajobou po novele Trestního řádu. Bulletin advokacie, č. 4, 2002.

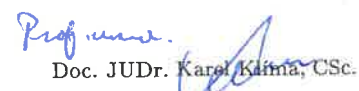
Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy: **103**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Milan Tomeš**
Katedra ústavního práva

Datum zadání diplomové práce: **26. února 2011**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2012**

Prof. JUDr. Květoslav Růžička, CSc.
děkan

Prof. JUDr. Karol Káňa, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 15. června 2011

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat JUDr. Milanovi Tomešovi za vedení práce, podnětné připomínky a cenné rady. Rovněž bych chtěla poděkovat Advokátní kanceláři Bureš-Bacílek za cennou praxi a získání praktických příkladů pro zpracování své práce. A v neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině a svému partnerovi za morální a psychickou podporu při tvorbě této práce.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Plzni, dne 20. března 2012

podpis:

Obsah

Úvod	3
1. Zajištění práva na obhajobu	5
1.1. Základní zásady trestního řízení	5
1.2. Ústavní zakotvení práva na obhajobu	7
1.3. Právo na obhajobu dle mezinárodních smluv	10
1.3.1. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	
1.3.2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	11
2. Obviněný a jeho právo na obhajobu	13
2.1. Postavení obviněného	13
2.2. Práva obviněného dle § 33 Trestního řádu.....	14
2.2.1. Právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou...16	
za vinu a k důkazům o nich	
2.2.2. Právo uvádět okolnosti a důkazy svědčící k jeho obhajobě.....19	
2.2.3. Právo činit návrhy a podávat žádosti.....20	
2.2.4. Právo podávat opravné prostředky.....21	
2.2.5. Právo zvolit si obhájce a radit se s ním i během úkonů.....23	
prováděných orgánem činným v trestním řízení	
3. Obhájce v trestním řízení.....	29
3.1. Pojem obhájce.....	29
3.2. Práva a povinnosti obhájce.....	33
3.3. Nutná obhajoba.....	37
3.4. Zvolený obhájce.....	39
3.5. Obhajoba více obhájci.....	40
3.6. Ustanovený obhájce.....	41
3.7. Společný obhájce.....	42
3.8. Vyloučení obhájce.....	43
3.9. Postavení obhájce v řízení proti mladistvému.....	44
4. Postavení obhájce v jednotlivých fázích trestního řízení.....	46
4.1. Přípravné řízení	46
4.2. Předběžné projednání obžaloby.....	47
4.3. Hlavní líčení.....	48

4.4.	Opravné řízení.....	49
4.5.	Vykonávací řízení.....	51
5.	Úloha obhájce při dokazování.....	53
5.1.	Výslech obviněného a obžalovaného.....	53
5.2.	Výpověď svědka.....	53
6.	Srovnání se zahraniční úpravou - Německo.....	57
6.1.	Závaznost Evropské úmluvy o lidských právech.....	57
6.2.	Postavení obhájce v německém trestním řízení.....	58
6.3.	Zvolený obhájce.....	58
6.4.	Nutná obhajoba a ustanovený obhájce.....	59
	Shrnutí.....	62
	Summary.....	65
	Použitá literatura a prameny.....	66

Úvod

Ve své diplomové práci se budu věnovat jednomu ze základních lidských práv, právem na obhajobu. Právo na obhajobu je stejně jako řada dalších práv zakotveno v ústavním zákoně č. 2/1993 Sb, označeném jako Listina základních práv a svobod. Listina je jedním z nejdůležitějších pramenů českého ústavního pořádku. Vzhledem k tomu, že ústavní zákony jsou obecně nositelem nejvyšší právní síly, budu vycházet hlavně z ustanovení Listiny a dále jej pak rozvedu pomocí speciálního zákona, což bude v mém případě trestní řád. Protože patří právo na obhajobu k důležitým lidským právům a je velmi často realizováno, je dále rozšiřováno pomocí nálezů Ústavního soudu, kterými se budu ve své práci rovněž zabývat.

Jak jsem již zmínila, nejprve se budu věnovat samotné úpravě práva na obhajobu zakotveného v Listině. V hlavě páté Listiny je upraveno právo na soudní a jinou právní ochranu. Já však budu věnovat zvýšenou pozornost zejména čl. 40 odst. 3, ve kterém je rozvedeno právo na obhajobu obviněného v trestním řízení. Již toto ustanovení je velmi bohaté a je složeno z několika jednotlivých práv náležejícím obviněnému v trestním řízení. Jsou zde vymezena procesní práva obviněného, které pak dále rozvedu pomocí trestního řádu a komentáře k němu. Pokud byly jednotlivé složky práva na obhajobu judikovány Ústavním soudem, budu se snažit jednotlivé nálezy rovněž zapracovat. Vzhledem ke skutečnosti, že je Česká republika vázána Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod, ve které se právu na obhajobu věnuje čl. 6, budu se také zabývat porovnáním těchto dvou dokumentů a úpravě předmětného práva.

Zvláštní pozornost pak budu věnovat obviněnému a jeho obhájci. Vzhledem k tomu, že právo na obhajobu náleží obviněnému, pokusím se vystihnout jeho postavení v trestním řízení a jednotlivá práva obviněného, která mu trestní řád přiznává. Obhajoba obviněného zahrnuje dle literatury tři složky, a to 1.) Právo hájit se sám a prostředky podle vlastního rozhodnutí, což se označuje jako obhajoba materiální, 2.) Právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby, obhajoba formální a 3.) Právo vyžadovat od orgánů činných v trestním řízení postupovat tak, aby byl zjištěn stav, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí. Ze shora uvedeného tedy vyplývá, že právo na obhajobu může realizovat obviněný sám, nebo prostřednictvím obhájce. Obhájci a jeho postavení v rámci trestního řízení budu ve své práci věnovat také rozsáhlou kapitolu. Obhájce si může obviněný sám zvolit, nebo pokud jde o případ nutné obhajoby, je mu ustanoven soudem. Obviněný může mít více obhájců nebo naopak jeden obhájce může hájit

více obviněných. I těmto institutům se budu věnovat. Pokusím se rovněž vystihnout situace, v jakých je výhodné mít obhájce.

Díky své dvouleté praxi v advokátní kanceláři, kde denně vídám advokáta, který se specializuje na trestní právo a vykonává jak zvoleného obhájce pomocí udělené plné moci, tak obhájce ustanoveného ex-offo, popíši postavení obhájce v jednotlivých fázích trestního řízení. Zde poukáži na klady realizace práva na obhajobu pomocí obhájce. Jak může pomoci obhájce obviněnému již před výslechem a řádně ho na takový výslech připravit, nebo jak může připravit obhájce obviněného na hlavní líčení, aby společně docílili zproštění viny nebo alespoň zeslabily skutečnosti, které jsou obviněnému kladeny za vinu.

Na závěr se budu věnovat porovnání práva na obhajobu se zahraniční úpravou. Pro srovnání jsem si vybrala Spolkovou republiku Německo, neboť jde o náš sousední stát, evropský stát, a úprava práva na obhajobu je velmi podobná. Krátce se ještě vrátím i v této části k Evropské úmluvě na ochranu lidských práv a svobod, neboť je i zde závazná. Dále se seznámím s německým trestním řádem (Strafprozessordnung) ze kterého budu vycházet. Pro trestní věci mladistvých, stejně jako u nás, platí v Německu speciální zákon, čímž je míněn zákon o soudnictví ve věcech mladistvých (Jugendgerichtsgesetz), se kterým budu rovněž pracovat. Co se týče německého trestního řádu, zaměřím se především na ustanovení týkající se zvoleného obhájce a na důvody nutné obhajoby dle platného německého práva.

1. Zajištění práva na obhajobu

1.1. Základní zásady trestního řízení

Základní zásady trestního řízení jsou zakotveny v § 2, trestního řádu. Jsou velmi významné jak pro výklad trestního řádu, tak při aplikaci jednotlivých ustanovení. Trestní řád tedy uvádí výčet jednotlivých zásad, které se musí dodržovat v průběhu celého trestního řízení. V trestním zákoníku takový výčet nenajdeme. První zásadou je zásada zákonnosti. Nikdo nesmí být stíhán jinak, než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon¹. Toto ustanovení vychází již z čl. 8 odst. 2 LZPS, který hovoří o tom, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů uvedených v zákoně a způsobem, který stanoví zákon. V tomto případě je tedy míněn zákonem trestní řád. V dalším odstavci je upravena zásada presumpce nevinny, která vychází z čl. 40 odst. 2 LZPS². Další zásadou je zásada legality. Státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak³. Povinnosti státního zástupce upravuje rovněž i speciální zákon, a to konkrétně ustanovení § 4 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství. Odstavec 4 téhož § 2, trestního řádu pak upravuje zásadu oficiality. V některých případech zákon stanoví, že orgány činné v trestním řízení nemohou postupovat z vlastní iniciativy, nýbrž jen na podnět, návrh nebo žádost oprávněné osoby⁴. Ze zásady oficiality pak vychází i zásada co nejrychlejšího projednání celé věci. Tato zásada vychází rovněž z občanských práv zaručených ústavou. V Listině základních práv a svobod je tato zásada upravena v čl. 38 odst. 2⁵. U mladistvých je zásada rychlosti považována za jednu ze základních zásad a je na ni v průběhu celého řízení kladen veliký důraz. Dále platí zásada materiální pravdy a zásada vyhledávací. Orgány činné v trestním řízení musí opřít své rozhodnutí pouze o skutečnosti, které jsou řádně prokázané. S těmito zásadami pak úzce souvisí zásada volného hodnocení důkazů, která je blíže upravena v § 89 odst. 2 trestního řádu. Při vedení trestního řízení lze spolupracovat se zájmovými sdruženími občanů, pokud to povaha věci připouští. V § 2 odst. 8, trestního řádu je upravena zásada obžalovací. Tato zásada rozděluje funkce procesních stran, což je zejména obžaloba,

¹ § 2 odst. 1, trestního řádu.

² „Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení hledět, jako by byl vinen.“

³ § 2 odst. 3, trestního řád.

⁴ JELÍNEK J. a kolektiv, Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 1. vydání podle stavu k 1.1.2010 Leges: Praha 2009, str. 485

⁵ „Každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů“.

obhajoba a soud. Obhajoba se věnuje obhajobě obviněného, státní zástupce se zaměřuje na obžalobu a na soud pak připadá rozhodnutí o vině a trestu. Další zásady upravují uspořádání osob, které mají pravomoc ve věci rozhodnout. Věc může být rozhodnuta samosoudcem nebo v senátu. V jakém případě se rozhoduje v senátu a kdy může rozhodnout samosoudce je blíže upraveno v trestním řádu. Při řízení platí zásada veřejnosti. Rozsudek, ať je odsuzující či zprošťující musí být vždy vyhlášen jménem republiky. Tuto zásadu nalezneme rovněž v Listině základních práv a svobod a také v zákoně o soudech a soudcích⁶. Jako výjimku z této zásady lze považovat situaci, kdy se řízení vede proti mladistvému, nebo při vydání trestního příkazu. Musí být také dodržena zásada ústnosti a bezprostřednosti.

Velmi důležitou zásadou je zásada, upravující právo na obhajobu a jeho zajištění. *Ten, proti němuž se řízení vede, musí být v každém období řízení poučen o právech umožňujících mu plně uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce, všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv*⁷. Tato zásada je rovněž ústavní zásadou. Ústavnímu zakotvení tohoto práva bude věnována následující kapitola. Toto právo může být porušeno tím, že je doplňováno vyšetřování v přípravném řízení výsledkem svědka, aniž by byl obhájce předem uvědomen o době a místě konání tohoto výslechu, ačkoliv požádal vyšetřovatele o účast na vyšetřovacích úkonech⁸. Pokud by byly některé důkazy opatřeny v rozporu se shora uvedenou zásadou, nelze takové důkazy použít jako důkaz v řízení, jak již judikoval Ústavní soud. Další důležitou vadou, která spočívá také v prosušení práva na obhajobu je neposkytnutí možnosti obhájci prostudovat trestní spis a učinit návrh na doplnění dokazování. Tomuto porušení práva na obhajobu se věnuje Ústavní soud ve své judikatuře. Myslím si, že je velmi důležité a pro trestní řízení podstatné, aby byly dodrženy všechny zásady týkající se trestního řízení, a to v celém jeho průběhu. Pokud by některé zásady byly porušeny, nebylo by pak splněno právo na spravedlivý proces a mohla by nastat situace, že nevinný člověk bude odsouzen. Zejména u samotné realizace práva na obhajobu se vyplatí zvolit si obhájce, neboť často pro obviněného je psychické zatížení pouhé sdělení obvinění a není v jeho silách dostatečně vnímat průběh trestního řízení a uplatňovat pak všechna práva, která mu zákon přiznává. Taková práva a povinnosti mu po udělení plné moci hlídá jeho obhájce a je taková situace pro obviněného často velmi výhodná.

⁶ Čl. 38 odst. 2 LZPS a § 6 odst. 1, soud. Zákona.

⁷ § 2 odst. 13, trestního řádu.

⁸ ÚS svazek 44, č.11 Sb. n. a u., 43/89.

1.2. Ústavní zakotvení práva na obhajobu

Právo na obhajobu je upraveno v Listině základních práv a svobod v čl. 40, a to především v odstavci 3, kde je upraveno právo obviněného, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Dále je ve stejném odstavci rozvedeno právo na obhajobu, vztahující se k institutu nutné obhajoby. Jestliže si tedy obviněný svého obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Těmto obhájcům jinak říkáme obhájci ustanovené ex-offo. Zákon rovněž stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc. Můžeme tedy říci, že v listině jsou vymezena procesní práva obviněného pro trestní řízení pro obviněného. Těmito procesními právy jsou, jak už jsem zmínila právo poskytnout čas a možnost na přípravu obhajoby, právo na obhajobu osobní nebo prostřednictvím obhájce, právo na ustanovení soudem v případě, že si ho nezvolí, ačkoli podle zákona ho mít musí, právo na bezplatnou pomoc obhájce v zákonem stanovených případech a právo odepřít výpověď. Tyto práva jsou pak dále rozvedena zejména v ust. § 32 až 41 TŘ, upravující procesní postavení obviněného a obhájce⁹. Abychom mohly hovořit o obhajobě obviněného, musí být jasně splněny podmínky pro to, kdy lze považovat osobu za obviněného. Toto podrobně upravuje trestní řád v § 32. Základní práva obviněného v trestním řízení pak upravuje § 33 TŘ a tím vymezuje jeho právo na obhajobu dané ust. čl. 40 odst. 3 a odst. 4 LZPS¹⁰.

Pokud bychom hledali zakotvení práva na obhajobu v mezinárodních smlouvách, je velmi podstatné zmínit Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, kde jsou práva obviněného upravena v čl. 6 odst. 3. Jednotlivé části jinak velmi širokého práva na obhajobu se promítají postupně trestním řádem tak, jak postupuje trestní proces, tedy od sdělení obvinění až po ukončení trestního řízení pravomocným trestním rozsudkem¹¹. Obviněnému musí být dána dostatečně dlouhá doba k přípravě obhajoby. Pokud by toto právo nebylo dostatečně realizováno, došlo by tak ke krácení práva na obhajobu. Obviněný má právo hovořit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby. Toto právo platí i v případě, když je obviněný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody. Obviněný má také právo radit se s ním i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. Tato práva náleží obviněnému i tehdy, je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost omezena¹². Se shora uvedenými právy pak souvisí další práva obviněného, jako je

⁹ KLÍMA K. a kolektiv, Komentář k Ústavě a Listině, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 982.

¹⁰ KLÍMA K. a kolektiv, Komentář k Ústavě a Listině, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 982.

¹¹ KLÍMA K. a kolektiv, Komentář k Ústavě a Listině, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 982.

¹² KLÍMA K. a kolektiv, Komentář k Ústavě a Listině, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 982.

například právo obviněného nahlížet do spisu a pořizovat si z něj výpisky nebo kopie, a to na vlastní náklady. Pokud by byla porušena shora uvedená práva obviněného nebo jeho obhájce, jak jsou upraveny v trestním řádu, bylo by vážně porušeno právo na spravedlivý proces. dle čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 6 ÚOLPZS. Dalším právem obviněného je právo podávat opravné prostředky, které bude stejně jako předchozí uvedená práva rozvedeno v následujících kapitolách. Krátce lze uvést, že opravnými prostředky je míněno zejména odvolání, stížnost, odpor. Každé rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení musí obsahovat poučení o právu podat proti rozhodnutí opravný prostředek¹³. Obviněný má právo odepřít výpověď a tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven¹⁴. Tímto ustanovením je míněno, že obviněný má právo vypovídat tak, jak uzná za vhodné. Pokud se tedy rozhodne vypovídat, může vypovídat pravdivě i nepravdivě¹⁵. Pokud jde obviněný vypovídat k dané věci, je již před tímto úkonem vhodné mít svého obhájce, který po seznámení se s celou věcí zvolí určitou taktiku a poradí obviněnému, zda by měl k věci vypovídat či nikoli. Pravdivá výpověď může být v pozdější fázi trestního řízení, a to zejména při ukládání trestu posuzována jako polehčující okolnost a naopak nepravdivá výpověď jako přitěžující okolnost.

Problematika práva na obhajobu a spravedlivého procesu vůbec je rozsáhle judikována Ústavní soud České republiky, vydal v řadě oblastí nálezy, které jsou závazné. V oblasti preumpce nevinny bylo v IV. ÚS 615/99, sv.č. 17, Nálezu č. 34, str. 241 upraveno, že trestní řízení má sice několik fází, ale nelze je posuzovat izolovaně. Pokud by tedy přípravné řízení trpělo vadami, nemůže ani řízení před soudem, pokud nebyly tyto vady odstraněny, řádně proběhnout. Musí být splněny podmínky nestranného a spravedlivého procesu dle čl. 36 odst. 1¹⁶ a čl. 6 ÚOLZP. V oblasti práva na obhajobu byl dále vydán nález Ústavního soudu III. ÚS 312/98, sv. č. 20, Nález č. 146, str. 49, který se věnuje veřejnému zasedání. Je v něm podrobně upraveno právo všech obhájců, aby byli řádně vyrozuměni o veřejném zasedání. Pokud by tedy nebyli obhájci vyrozuměni o termínu veřejného zasedání řádně a včas, došlo by dle příslušného nálezu k porušení práva na obhajobu. Ve zmíněném nálezu je řešena situace, kdy rozhodl odvolací soud o stěžovatelově odvolání, aniž měl prokázáno, že lhůta k přípravě k veřejnému zasedání byla poskytnuta všem zvoleným obhájcům¹⁷. Shrme-li obsah tohoto nálezu, jde především o to, že pokud by některému z obhájců bylo znemožněno

¹³ KLÍMA K. a kolektiv, Komentář k Ústavě a Listině, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 983.

¹⁴ Čl. 40 odst. 4., LZPS.

¹⁵ KLÍMA K. a kolektiv, Komentář k Ústavě a Listině, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 983.

¹⁶ Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

¹⁷ KLÍMA K. a kolektiv, Komentář k Ústavě a Listině, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 985.

zúčastnit se veřejného zasedání a jednalo by se v jeho nepřítomnosti, došlo by tak k porušení práva na obhajobu zaručeného dle čl. 40 odst. 3 LZPS. Právu na obhajobu se věnuje také další náleží Ústavního soudu. Jde konkrétně o náleží IV.ÚS 153/96, sv. 8, Náleží č. 59 ve kterém je uvedeno, že pokud by byl proveden výslech obviněného bez přítomnosti obhájce, bylo by rovněž kráceno právo na obhajobu. Musí být však dále splněny podmínky, že jde o případ nutné obhajoby a výslech byl proveden bezprostředně po sdělení obvinění.

Obviněný má dále právo nahlížet do spisu. Tomu právu obviněného se budu blíže věnovat, jak v kapitole o obhájci a jeho právech, tak v kapitole pojednávající o obviněném a jeho postavení v trestním řízení. Judikatura Ústavního soudu však problematiku nahlížení do spisu upravuje a to tak, že právo nahlížet do spisu je jednou ze složek práva na obhajobu, kterou zaručuje již několikrát zmíněný čl. 40 odst.3 LZPS. Je tedy bezpodmínečně nutné, má-li být toto právo omezeno, aby bylo toto omezení řádně zdůvodněno. Pokud by nebylo rozhodnutí o nemožnosti prostudovat spis řádně odůvodněno, nebyla by zde dána možnost toto rozhodnutí přezkoumat¹⁸. Důvod, pro který je obviněnému znemožněno prostudovat spis, musí být velmi závažný, nelze tedy za závažný důvod považovat obecné maření výsledků vyšetřování nebo ovlivňování svědků. Ústavní soud dále rozvedl také zásadu „in dubio pro reo“ a oblast dokazování v odvolacím řízení. Může nastat situace, kdy proti sobě stojí protikladné výpovědi obžalovaného a poškozeného svědka. V takovém případě se musí vycházet z věrohodností těchto výpovědí a také z dalších dostupných důkazů. Neprovedení dalších důkazů nalézacím soudem, za současného uznání viny stěžovatele by znamenalo porušení procesní zásady „in dubio pro reo“ jen tehdy, jestliže hodnocení jiných důkazů doposud provedených by nevedlo ke zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností¹⁹. Dále platí, že nikdo nesmí být trestán pro stejnou věc dvakrát. Toto pravidlo označujeme jako zásadu neboli princip „ne bis in dem“. Tuto zásadu rozvedl náleží pléna Ústavního soudu PL.ÚS 6/03, sv.č.30, usn.č. 18. Zde je věnována pozornost především pojmům „čin“ a „dílčí útok“, neboť v LZPS je použit pojem čin, avšak trestně odpovědná je osoba již za dílčí útok. Výklad tohoto náleží tedy pojmy ztotožňuje a vychází tak z fikce, že rozhodnutí, byť jen o jediném dílčím útoku téhož pokračujícího trestného činu, je rozhodnutím o celém pokračujícím trestném činu²⁰. Judikatura Ústavního soudu je velmi bohatá. Věnuje se také zásadě zákazu retroaktivity. Velmi podstatná je skutečnost, že se trestnost činu posuzuje a

¹⁸ IV.ÚS 472/2000, sv. 21, Náleží č. 15, str. 107.

¹⁹ KLÍMA K. a kolektiv, Komentář k Ústavě a Listině, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 985.

²⁰ KLÍMA K. a kolektiv, Komentář k Ústavě a Listině, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 986.

trest ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Tato zásada vychází z čl. 40 odst. 6 LZPS. Obecně platí, že se může užit pozdějšího zákona, ale jen za předpokladu, že je později účinný zákon pro pachatele ve vztahu k posuzované věci příznivější. Zda je pozdější zákon příznivější záleží na posouzení věci jako celku. Po tomto přehledu vybraných nálezů Ústavního soudu, vztahujících se k jednotlivým zásadám trestního řízení, lze konstatovat, že judikatura Ústavního soudu je velice rozmanitá a rozšiřuje tak význam jednotlivých zásad. Pomocí jednotlivých nálezů se můžeme konkrétně seznámit se situacemi, ve kterých byl vzhledem k okolnostem Ústavní soud nucen rozhodnout a již zmiňované zásady rozšířit o výklad vztahující se k individuálním případům.

1.3. Právo na obhajobu dle mezinárodních smluv

1.3.1. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Nejvýznamnějším dokumentem, který se vztahuje k základním lidským právům a svobodám je nepochybně Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen jako „úmluva“). Text úmluvy je společným dílem Poradního shromáždění a Výboru ministrů Rady Evropy ve spolupráci se specializovanými komisemi²¹. Úmluva ve znění protokolů č.3, 5 a 8 byla sjednána dne 4.listopadu 1950 v Římě. Pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku se stala závaznou sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb²². Pro téma mé práce je nejvýznamnější čl. 6 odst.3, ve kterém je zakotveno: *Každý kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění, b) mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby, c) obhajovat se osobně a nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují, d) vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek jako svědků proti sobě, e) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.* Práva obviněného označuje úmluva jako práva minimální, čímž je míněno, že musí být zaručena každému bez rozdílu. Obviněný

²¹ ČERNÁ D., Standard lidských práv v Evropě, Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské Unie, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha 2009

²² Sdělení federativního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992

musí být seznámen s přesným popisem skutku, pro který je trestně stíhán. Pokud nebyl seznámen s obviněním, nemohl by se dostatečně připravit na svou obhajobu a navrhnout k dané věci důkazy, prokazující jeho nevinu. Podstatnou podmínkou pro seznámení se s obviněním je předpoklad jazyka, kterým obviněný vládne. Aby měla obhajoba takový efekt, jaký má mít potřebuje k tomu obviněný dostatek času a to jak v případě, že vykonává svou obhajobu sám tak i v případě, že vykonává obhajobu prostřednictvím svého obhájce. Je zde rovněž pomýšleno na nemajetné občany, neboť právě jim lze umožnit bezplatnou pomoc, za předpokladu, že nemá obviněný dostatek finančních prostředků. Právo na tlumočnicka je rovněž důležitým prvkem práva na obhajobu, neboť je velmi podstatné, aby se podezřelý, obviněný, nebo obžalovaný mohl seznámit se všemi okolnostmi a důkazy, které se v trestním řízení provádějí. V článku 6, Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod jsou zakotveny principy trestního procesu a reprezentující zásady trestního práva hmotného. Článek 6, Úmluvy o ochraně lidských práva a svobod dále obecně upravuje právo na spravedlivé soudní řízení v případě občanskoprávních nároků trestních obvinění²³. Řízení musí být vždy spravedlivé. Věc musí být projednána nezávislým a nestranným soudem a v přiměřené lhůtě. Všechny soudy jsou povinny rozhodnout o věci bez zbytečných průtahů, což bylo také několikrát judikováno. Soud musí být vždy zřízen zákonem a rozsudek se vyhláší veřejně. V odstavci druhém ve stejném článku je zakotvena zásada presumpce nevinu.

1.3.2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech byl podepsán dne 19. prosince roku 1966 v New Yorku. Federativní shromáždění Československé socialistické republiky k paktu přistoupilo dne 11. listopadu 1975. Platný je vyhláškou federativního ministerstva zahraničních věcí pod číslem 120/1976 ode dne 23. března 1976. Právo na obhajobu je v mezinárodní paktu o občanských a politických právech zakotveno v čl. 14 odst. 3. *„Každý kdo je obviněn z trestného činu, má mít tyto minimální záruky: a) má být neprodleně a podrobně informován v jazyce, jemuž rozumí, o povaze a důvodu obvinění proti němu, b) má mít dostatek času a možností pro přípravu své obhajoby, a aby se mohl spojit s obhájcem podle své vlastní volby, c) má být souzen bez zbytečného odkladu, d) má být souzen za své přítomnosti a obhajovat se osobně nebo prostřednictvím obhájce, kterého si sám zvolí, má být*

²³ ČERNÁ D., Standard lidských práv v Evropě, Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské Unie, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha 2009

poučen o svých právech a má mu být poskytnuta právní pomoc v každém případě, kdy toho zájmy spravedlnosti vyžadují, a aniž by v takovém případě sám platil náklady, jestliže nemá dostatečné prostředky k úhradě, e) má mu být dána možnost, aby provedl výslech nebo dal provést výslech svědků proti sobě a aby měl možnost účasti a výslechu svědků svědčících v jeho prospěch za stejných podmínek jako u svědků svědčících proti němu, f) má se mu dostat pomoci tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku nebo nemluví jazykem, jehož se užívá u soudu, g) nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.²⁴“ Z obsahu tohoto článku je patrné, že se téměř shoduje s čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práva a základních svobod.

Pokud bychom však porovnali čl. 40 odst. 3 LZPS a čl. 6 odst. 3 Úmluvy, dojdeme k závěru, že článek v Listině základních práv a svobod je chudší. V Úmluvě je navíc zakotveno právo na seznámení se s obviněním, a to v jazyce, jemuž rozumí²⁵, dále Úmluva zaručuje obviněnému vyslyšení svědků v jeho prospěch i nepospěch za stejných podmínek²⁶ a bezplatnou pomoc tlumočnicka²⁷. Tato práva, která nalezneme v Úmluvě, v čl. 40 odst. 3 nenalezneme. Není tomu však tak, že by Listina základních práv a svobod na tato práva nepomýšlela. Jsou upraveny v jiných ustanoveních. Právo na tlumočnicka nalezneme v článku 37 odst. 4 LZPS, kde je upraveno právo toho, kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočnicka. Úmluva však je dle článku 10 Ústavy České republiky součástí právního řádu České republiky, takže můžeme právo na obhajobu opírat jak o LZPS, tak o Úmluvu.

²⁴ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. prosince 1966.

²⁵ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 6 odst. 3 písm. a).

²⁶ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 6 odst. 3 písm. d).

²⁷ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 6 odst. 3 písm. a).

2. Obviněný a jeho právo na obhajobu

2.1. Postavení obviněného

V trestním řízení je za nejdůležitější osobu považován právě obviněný, neboť stojí v roli osoby, proti níž se trestní řízení vede. Obviněný je v trestním řízení procesní stranou, pokud obviněný vypovídá ke skutku, pro který je stíhán, je rovněž důkazním prostředkem svou výpovědí a dále je předmětem výkonu rozhodnutí. Jeho postavení je velmi složité. Jako procesní strana má obviněný řadu práv. Postavení podezřelého, obviněného či obžalovaného je rovnoprávné se žalobcem. Je postaven na roveň státnímu zástupci, avšak je jeho postavení přeci jenom lehce odlišné. Obviněnému se ukládají různá faktická omezení, aby bylo úspěšně provedeno trestní řízení. Je to například vazba, která je výrazným zásahem do základních lidských práv a která oslabuje postavení rovnoprávné strany.

Aby byly vyrovnány faktické nevýhody postavení obviněného či obžalovaného, dává zákon obviněnému či obžalovanému oprávnění, kterého se nemůže státní zástupce, jakožto procesní strana dovolávat. Je to tzv. favor defensionis, tedy výhoda pro obhajobu. Jako příklad lze uvést navrácení lhůty dle § 66, trestního řádu, úprava pořadí závěrečných řečí, kde obžalovanému přísluší vždy poslední slovo²⁸ Obviněný má v průběhu celého trestního řízení právo vyjádřit se k jednotlivým důkazům, které jsou mu kladeny za vinu, dále může předkládat důkazy, které svědčí pro jeho obhajobu, činit návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky. Pokud obviněný vypovídá ke skutku, pro který je stíhán, je jeho výpověď velmi důležitým důkazním prostředkem. Pro objasnění posouzení věci je důležitá účast obviněného i při řadě jiných důkazních prostředků, jako jsou například rekonstrukce, rekognice, vyšetřovací pokud a další. Pokud je obviněný uznán vinným, musí vykonat trest, který je mu uložen a tím se stává v trestním řízení předmětem výkonu rozhodnutí. Předmětem výkonu rozhodnutí je obviněný i v případě, kdy je vzat usnesením do vazby. Účast obviněného v trestním řízení je tedy velmi důležitá, přesto však trestní řád umožňuje vést trestní řízení bez účasti obviněného, jako je například řízení proti uprchlému dle § 302 – 306a, kde musí mít obviněný vždy obhájce, který má stejná práva jako obviněný. V případech nutné obhajoby, o které budu psát v kapitole 3, je rovněž nutná účast obhájce pro zajištění práva na obhajobu. Obviněný je dle trestního řádu ten, proti němuž bylo zahájeno trestní stíhání, jak je uvedeno v § 32, § 160 odst. 1, a to až do nařízení hlavního líčení soudem²⁹. Dále je pak označován jako

²⁸ § 216 odst. 2,3 a § 235 odst. 3., trestního řádu.

²⁹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str.6

obžalovaný, neboť státní zástupce podá k místně příslušnému soudu obžalobu, v níž vylíčí skutečnosti, které jsou obžalovanému kladeny za vinu. Pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného je jako obviněný považován i obžalovaný dle § 47, § 307 a § 347, a odsouzený dle § 12 odst.7, § 269 odst.2, § 275, § 276, § 280 odst. 2-4. Pokud je nařízeno hlavní líčení a poté je věc vrácena soudem státnímu zástupci k došetření, je znovu obžalovaný označován jako obviněný. Rovněž pokud státní zástupce vezme obžalobu zpět, je obžalovaný znovu označován jako obviněný.

U obviněného musí být dodržena zásada práva na obhajobu, která vychází z čl. 40 odst. 3,4 Listiny základních práv a svobod. Obhajoba obviněného obsahuje zpravidla tři složky, a to 1.) Právo hájit se sám a prostředky podle vlastního rozhodnutí, což se označuje jako obhajoba materiální, 2.) Právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby, obhajoba formální a 3.) Právo vyžadovat od orgánů činných v trestním řízení postupovat tak, aby byl zjištěn stav, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí³⁰. Dále má obviněný právo na to, aby byly stejně pečlivě jako okolnosti, které svědčí v jeho neprospěch objasňovány i skutečnosti svědčící v jeho prospěch a stejně tak, aby byly i v tomto směru prováděny i důkazy. Naopak povinností orgánů činných v trestním řízení je zajistit toto právo obviněného. Pokud by nebyly dodrženy tyto složky, které má zásada práva na obhajobu obsahovat, nebylo by pak dosaženo spravedlivého rozhodnutí a bylo by tak porušeno právo na spravedlivý proces.

2.2. Práva obviněného dle § 33 trestního řádu

V oddíle čtvrtém zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu je v § 32 vymezen pojem obviněného a to tak, že za obviněného můžeme osobu považovat až tehdy, je-li proti ní zahájeno trestní stíhání. Jak se zahajuje trestní stíhání proti podezřelé osobě z trestného činu, je pak dále vymezeno v § 160 trestního řádu. V následujícím § 33 jsou pak upraveny jednotlivá práva obviněného, tedy jeho právo na obhajobu, které vychází čl. 40 odst. 3 LZPS.

Dle § 33 trestního řádu má obviněný právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat. Může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky. Má právo zvolit si obhájce a s ním se radit během úkonů prováděných orgánem činným v trestním

³⁰ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str.7

řízení. S obhájcem se však v průběhu svého výslechu nemůže radit jak odpovědět na již položenou otázku. Může žádat, aby byl vyslýchán za účasti svého obhájce a aby se obhájce účastnil i jiných úkonů přípravného řízení (§165, trestního řádu). Je-li ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, může s obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby. Uvedená práva přísluší obviněnému i tehdy, je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena³¹.

Dále osvědčil-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Vyplývá-li ze shromážděných důkazů, že obviněný nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby, může, je-li to potřeba k ochraně práv obviněného, rozhodnout předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o nároku na obhajobu bezplatnou nebo sníženou odměnu i bez návrhu obviněného. V případech uvedených ve větě první a druhé náklady obhajoby zcela nebo zčásti hradí stát³². V § 33 v odstavci 3 je dále upraveno, kdo a prostřednictvím koho může podat návrh na rozhodnutí. Návrh na rozhodnutí podle odstavce 2 jsou oprávněny podat kromě obviněného a jeho obhájce i osoby uvedené v § 37 odst. 1. Návrh na rozhodnutí podle odstavce 2 včetně příloh, jimiž má být prokázána jeho důvodnost, podává obviněný v přípravném řízení prostřednictvím státního zástupce a v řízení před soudem soud, který koná řízení v prvním stupni. Proti rozhodnutí podle odstavce 2 je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.³³ Pokud bude obviněnému přiznán nárok na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu a obviněný o ustanovení obhájce požádá, bude mu neprodleně obhájce ustanoven, což je upraveno v § 33 odst. 4, trestního řádu. Obhájce ustanovuje předseda senátu a stejně tak i ruší, když pomínou důvody. Pokud se ustanovuje obhájce v přípravném řízení, ustanovuje jej soud.

Všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny vždy obviněného o jeho právech poučít a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění³⁴. Tato povinnost orgánů činných v trestním řízení musí být dodržena ve všech stádiích, rovněž tedy v úsecích, které přesahují rámec trestního stíhání. Pokud by orgány činné v trestním řízení nedodržely tuto povinnost, bylo by obviněnému kráceno právo na obhajobu a rovněž by nebylo dodrženo právo na spravedlivý proces.

³¹ § 33 odst. 1 trestního řádu.

³² § 33 odst. 2 trestního řádu.

³³ § 33 odst. 3 trestního řádu.

2.2.1. Právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu a k důkazům o nich

Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu a k důkazům o nich. Obviněný však nemá povinnost ke skutku, který je mu kladen za vinu, vypovídat. Prohlásil-li, že neovládá obviněný český jazyk, je oprávněn používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jiného jazyka, o kterém uvede, že ho ovládá³⁵. Obviněný musí být seznámen s tím, z čeho byl obviněn, aby bylo zřejmé, proti čemu se má bránit. Trestní stíhání se zahajuje usnesením o zahájení trestního stíhání, ve kterém policejní orgán popíše skutek, ze kterého je osoba obviněna. Popis skutku musí být přesný, aby nemohl být zaměněn s jiným. Rovněž toto usnesení obsahuje zákonné označení trestného činu, který je ve skutku spatřován. Dále musí být obviněný označen stejně, jako osoba obžalovaného v rozsudku. V odůvodnění pak musí být zřejmé, jaké skutečnosti vedly policejní orgán k tomuto závěru. Opis usnesení se pak doručuje obviněnému nejpozději na počátku prvního výslechu a do 48 hodin státnímu zástupci a obhájci³⁶. Jako opravný prostředek proti usnesení o zahájení trestního stíhání lze podat do 3 dnů stížnost. Obžaloba může být státním zástupcem podána jen pro skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání.

Obviněný musí být orgány v průběhu trestního řízení poučen, že není povinen vypovídat, a to úplně, jednoznačně a před započítím výslechu. Obviněný se tedy při výslechu může vyjádřit ke skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu, a podle toho jak uzná za vhodné také odpovídat za položené otázky. Pokud odmítne vypovídat, přistoupí se rovnou ke kladení otázek. U položených otázek může rovněž odmítnout svou odpověď. Pokud se tak rozhodne učinit, musí být přesvědčen, že toto stanovisko výrazně nezhorší jeho postavení, jakožto obviněného. Pokud se skutku, pro který je obviněný stíhán, skutečně dopustil, může jeho odepření výpovědi výrazně ztížit prokazování viny a pokud se skutku obviněný nedopustil, může svým odepřením výpovědi znemožnit orgánům činným v trestním řízení odhalení skutečností, které svědčí v jeho prospěch. Je tedy nezbytné, aby obviněný důkladně zvážil, zda bude vypovídat či nikoliv. K tomu mu nejlépe pomůže ustanovený obhájce, nebo v případě, že by se hájil sám, tak po poradě s advokátem. Při výslechu musí být dána

³⁵ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str.15.

³⁶ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str.15.

obviněnému možnost, aby se k obvinění podrobně vyjádřil. Je tím míněno zejména vylíčení skutečností, které jsou předmětem obvinění, uvádění okolností, které vyvracejí nebo zeslabují skutečnosti, které jsou uvedeny v obvinění a musí mu být dána možnost, aby navrhl důkazy svědčící v jeho prospěch. Vyslýchající orgán musí obviněnému vždy jasně a zřetelně vysvětlit podstatu obvinění. Jedná se o realizaci práva na obhajobu při vlastním výslechu obviněného³⁷.

Možnost vyjádřit se ke skutečnostem, které jsou obviněnému kladeny za vinu, má obviněný jak případě, že se k danému skutku přiznává, tak i v případě, že daný skutek popírá. Pokud realizuje toto právo prostřednictvím svého obhájce, nelze, aby byl obhájce vyslýchán místo obviněného. Při výslechu je obviněný nezastupitelný. I v případě, že by se předem obviněný rozhodl při výslechu nevypovídat, je obviněný povinen na svůj výslech dorazit a sdělit, že využívá svého práva a k dané věci nebude vypovídat. Aby nebyl obviněný ihned ovlivněn položenými otázkami, je obviněnému vždy dána nejprve možnost, aby se k předmětu obvinění nejprve sám vyjádřil, což je prostředkem jeho vlastní obhajoby. Pokud by obviněnému nebyla dána možnost, aby se nejprve sám k dané věci vyjádřil a přistoupilo by se rovnou ke kladení otázek, bylo by tímto postupem porušeno právo na obhajobu garantované v čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a v § 2 odst. 13, trestního řádu, kde je uvedeno, že ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce. Vyslýchajícímu naopak postup, kdy obviněný nejprve hovoří k věci sám, umožňuje, aby posoudil, jak je obviněný schopen reprodukovat události, které se staly a jak je hodnotí. Dále vyslýchající sleduje, jaký postoj má obviněný k danému skutku a jak jej hodnotí.

Obviněný může mít k dispozici u výslechu připravené poznámky, které je však povinen vyslýchajícímu předložit k nahlédnutí. Obviněný však nemůže při výslechu přečíst svoji výpověď. Výpověď rovněž ani nelze předložit v písemné podobě nebo ji zaslat vyslýchajícímu orgánu nebo na písemný text pouze odkázat. Při výslechu musí být obviněnému umožněno uvést jakékoliv skutečnosti, které zeslabují skutek uvedený v usnesení o zahájení trestního stíhání, neboť svou výpovědí realizuje své právo na obhajobu. Pokud obviněný uvede skutečnosti, které svědčí v jeho neprospěch, budou zaprotokolovány a budou

³⁷ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 17.

následně zhodnoceny k tíži obviněného³⁸. Jiná situace nastane tehdy, když se obviněný k danému skutku dozná. Jeho doznání pak může být posuzováno jako polehčující okolnost. Může nastat situace, kdy obviněný odmítne k dané věci se vyjádřit. V tomto případě však nejde o vzdání se práva k dané věci vypovídat, jde pouze o odmítnutí podrobného vyjádření se obviněného. Tato skutečnost se zaprotokoluje a přistoupí se k položení dotazů.

Dále má obviněný a jeho obhájce právo nahlížet do spisů a činit si z nich výpisky a kopie. To vše na vlastní náklady. Při nahlížení do spisu je nutno zachovávat tajnost utajovaných skutečností chráněných zvláštním zákonem a údajů, na které se vztahuje státem uznaná mlčenlivost. Osoba, která chce nahlédnout do spisu, uvede důvod nahlédnutí do spisu a poučení i důvod nahlédnutí potvrdí svým podpisem na záznamu o poučení. V ústavním nálezu Ústavního soudu, IV. ÚS 472/2000, bylo uvedeno, že právo nahlédnout do spisu, je jednou ze složek práva na obhajobu, zakotveného v čl. 40 odst. 3 LZPS. Pokud je tedy toto právo omezeno, je třeba toto omezení řádně zdůvodnit. Jako důvod odepření nahlédnutí do spisu nelze v žádném případě považovat ovlivňování svědků za situace, kdy je obviněný umístěn ve vazbě³⁹. Pokud je odepřeno obviněnému právo nahlédnout do spisu, obhajoba může žádat státního zástupce, aby přezkoumal postup policejního orgánu. Požádat státního zástupce o přezkoumání lze pouze tehdy, kdy odmítnutí nahlédnutí do spisu není náležitě odůvodněno. Pokud neumožnil nahlédnutí do spisu dozorující státní zástupce nebo nebylo vyhověno žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu, může se obhajoba dovolávat svého práva u vyššího státního zastupitelství. Co by bylo možné považovat za závažný důvod odepření práva nahlédnout do spisu je zejména možnost ohrožení či zmaření výsledku přípravného řízení. Je tím míněno, že by obviněný mohl narušit objektivnost důkazů.

Obžalovaný má právo zúčastnit se hlavního líčení, kde je projednáván skutek, který je uveden v obžalobě a rovněž má obžalovaný právo účastnit se veřejného zasedání, kde se projednává odvolání podané státním zástupcem nebo obhajobou. V případě, že by byl obžalovaný vykázán z jednacích síní, musí mu být následně soudem sdělen podstatný obsah jednání, které proběhlo v jeho nepřítomnosti. Je mu také dána možnost, aby se k provedeným důkazům vyjádřil. Obžalovaný má právo na závěrečnou řeč při konání hlavního líčení a při veřejném zasedání o odvolání má obžalovaný právo na konečný návrh. Po skončení

³⁸ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 18.

³⁹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 19.

závěrečných řečí má obžalovaný právo na poslední slovo, přičemž mu již nesmějí být nikým kladeny žádné otázky.

2.2.2. Právo uvádět okolnosti a důkazy svědčící k jeho obhajobě

Toto právo je upraveno v § 33 odst. 1 v druhé větě a dále pak v § 92 odst. 2, kde je upraveno oprávnění obviněného, podrobně se vyjádřit k obvinění, zejména souvisle vylíčit skutečnosti, které jsou předmětem obvinění, uvést okolnosti, které obvinění zeslabují nebo vyvracejí a nabídnout o nich důkazy. Tohoto práva může využít obviněný již v průběhu přípravného řízení a dále pak v průběhu celého trestního řízení. Pokud by uvedl nové okolnosti a důkazy až v průběhu řízení před soudem, nemůže soud pro takto navržené důkazy a sdělené skutečnosti odmítnout pro opožděnost. Jde pouze o realizaci tohoto práva tak, jak uzná sám za vhodné. Nové skutečnosti a důkazy může obviněný použít až v odvolání⁴⁰. Je bezpředmětné, zda skutečnosti a důkazy již v průběhu přípravného řízení věděl a nepoužil je nebo zda je zjistil později. Obviněný musí být na toto právo upozorněn orgány činnými v trestním řízení. Pokud by již uznal policejní orgán přípravné řízení za skončené a výsledky z tohoto řízení dostačující k podání obžaloby, musí dát obviněnému a jeho obhájci možnost prostudovat spis a učinit návrhy na doplnění dokazování. Obviněnému je doručen opis obžaloby a s ním i výzva, aby návrhy na provedení dalšího dokazování u hlavního líčení sdělil včas soudu a uvedl také okolnosti, které mají být těmito důkazy objasněny. Pokud by se obviněný k této výzvě nevyjádřil, nemůže být za tuto nečinnost nijak sankcionován. I po provedení všech důkazů před soudem při hlavním líčení, se musí předseda senátu obžalovaného dotázat, zda nemá další návrhy na doplnění dokazování⁴¹. Stejný dotaz činí i předseda senátu při odročení hlavního líčení a ve veřejném zasedání.

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny upozornit obviněného na jeho právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě. Je na obviněném, v jaké fázi trestního řízení nové důkazy použije. Rovněž na obviněném záleží, zda bude nějak zdůvodňovat, proč použil nové důkazy a skutečnosti až v pozdější fázi trestního řízení a neuvedl je dříve. Kdyby obžalovaný na výzvu soudu neuvedl žádné nové důkazy, nemůže být tato skutečnost posuzována v neprospěch obžalovaného. Obžalovaný pouze nevyužil v této fázi řízení svého práva. Kdyby přišla jakákoliv procesní strana v průběhu hlavního líčení s novými důkazy, soud je povinen se s těmito důkazy zabývat. Proto je zde dána možnost obžalovaného, aby

⁴⁰ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 20.

⁴¹ § 215 odst. 4., trestního řádu.

nové důkazy navrhl až ke konci hlavního líčení, i když má soud za to, že bylo již dokazování dostačující. Většinou jsou však návrhy na doplnění dokazování navrhnuty obhajobou co nejdříve, záleží však na individuální taktice obhajoby.

2.2.3. Právo činit návrhy a podávat žádosti

Další právo obviněného úzce souvisí s právem předchozím, tedy s právem uvádět okolnosti a důkazy svědčící k jeho obhajobě. Patří rovněž mezi základní práva obviněného. Jak již bylo řečeno, obviněný může podávat návrhy na doplnění dokazování, a to v průběhu celého trestního řízení. Orgány jsou povinny zjistit za součinnosti stran skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti⁴². Dále musí orgány činné v trestním řízení dokázat všechny podstatné okolnosti případu, a to v potřebném rozsahu. Obviněný a jeho obhájce mohou předkládat nové důkazy a orgán činný v trestním řízení nemůže tyto důkazy odmítnout z důvodu, že si je sám nevyžádal. V průběhu hlavního líčení může obviněný a jeho obhájce žádat, aby byl proveden výslech svědka nebo znalce, pokud jde o důkaz prováděný k jejich návrhu nebo jimi opatřený a předložený. Naopak není předseda senátu povinen jim vyhovět, pokud jde o výslech obviněného, výslech svědka mladšího než patnáct let, nemocného nebo zraněného svědka, anebo v případě, že by provedení tohoto důkazu nebylo z jiného závažného důvodu vhodné.

Pokud by nastala situace, že by byl výslech stejného svědka či znalce navržen oběma procesními stranami, tj. státním zástupcem a obžalovaným nebo jeho obhájcem, a obě strany by žádaly o provedení výslechu, rozhodne předseda senátu, která ze stran výslech provede. V případě, že by byl na vyslýchaného vyslýchajícím při výslechu činěn nátlak a výslech by nebyl prováděn v souladu se zákonem, může předseda senátu výslech přerušit. Předseda senátu nebo člen senátu může rovněž výslech přerušit, když považuje za nezbytné položit vyslýchanému otázku, jejíž položení není možné odložit na pozdější dobu, po skončení celého výslechu⁴³. Obviněný může rovněž podávat, kromě návrhů na doplnění dokazování, také návrhy na způsob rozhodnutí. Tyto návrhy může, stejně jako návrhy na doplnění dokazování, podávat již v přípravném řízení, pokud to však odůvodňují dosud provedené důkazy. Obviněný může podat návrh na postoupení věci jinému orgánu nebo návrh na zastavení trestního stíhání a jeho přerušení, v návrhu na předběžné projednání obžaloby, v závěrečné řeči při hlavním líčení nebo až v konečném návrhu před soudem II.stupně. Dále je obviněný

⁴² VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 21

⁴³ § 215 odst. 2, trestního řádu.

oprávněn podávat návrhy a žádosti týkající se postupu řízení. Sem patří například žádost o propuštění z vazby na svobodu, žádost o přezkoumání postupu vyšetřovatele, která se adresuje státnímu zástupci, žádost o navrácení lhůty a další.

2.2.4. Právo podávat opravné prostředky

Právo obviněného podávat opravné prostředky patří rovněž k základním právům, která zákon přiznává obviněnému v průběhu celého trestního řízení. Může se uplatněním tohoto práva domáhat nápravy vydaného rozhodnutí. Obviněný může podat stížnost, odvolání a odpor, podle vlastnosti rozhodnutí. Stížnost může podat obviněný proti každému usnesení policejního orgánu a proti těm usnesením státního zástupce a soudu, proti kterým zákon podání stížnosti připouští. Stížnost lze podat za předpokladu, že se obviněného napadené usnesení přímo týká, nebo že k němu dal podnět svým návrhem, ke kterému je zákonem oprávněn. Usnesení státního zástupce a soudu lze napadnout stížností, jen v tom případě, že to zákon výslovně připouští a jestliže rozhodují ve věci v prvním stupni⁴⁴. Jako další opravný prostředek může obžalovaný podat odvolání, a to proti každému rozsudku soudu prvního stupně⁴⁵. Obžalovaný podává odvolání pro nesprávnost výroku, který se ho přímo dotýká.⁴⁶

Odvolání lze podat rovněž proti zprošťujícímu rozsudku. Proti zprošťujícímu rozsudku lze však podat odvolání jen v případě, kdy byl obžalovaný zproštěn obžaloby z některého důvodu, který je uveden v § 226, trestního řádu, který je pro obžalovaného méně příznivý, než jiný důvod, který je uveden rovněž v § 226, trestního řádu. Jako důvody pro zproštění obžaloby jsou v trestním řádu uvedeny důvody, kdy nebylo prokázáno, že se skutek, pro který je obžalovaný stíhán skutečně stal, skutek označený v žalobním návrhu, není trestným činem, nebylo provedenými důkazy a vyšetřováním prokázáno, že tento skutek spáchal obžalovaný, obžalovaný není pro nepříčetnost trestně odpovědný anebo trestnost činu již zanikla. Posouzení příznivosti shora uvedených důvodů záleží čistě na konkrétním případě. Důvod zruštění obžaloby, že nebylo prokázáno, že skutek uvedený v usnesení trestního stíhání spáchal obžalovaný, může být často důvodem pro obžalovaného nejpříznivějším. V tomto případě by nemohl obžalovaný odvolání podat, neboť by tímto jednáním činil ve svůj neprospěch. Jako poslední opravný prostředek může obviněný podat proti trestnímu příkazu odpor⁴⁷.

⁴⁴ § 141 odst. 2 a § 142 odst. 1., trestního řádu

⁴⁵ § 245 odst. 1., trestního řádu.

⁴⁶ § 246 odst. 1 písm. b), odst. 2., trestního řádu

⁴⁷ § 314g odst. 1., trestního řádu.

Aby byl obviněný či obžalovaný seznámen s tím, že může proti danému rozhodnutí podat nějaký opravný prostředek, musí každé rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení obsahovat poučení o opravném prostředku a rovněž informaci o lhůtě, ve které je obviněný či obžalovaný oprávněn tento opravný prostředek podat a k jakému orgánu. Zpravidla jde o orgán ve vyšší instanci. Pokud bychom tedy podávali například odvolání proti rozsudku okresního soudu, podávali bychom jej prostřednictvím okresního soudu, který rozsudek vydal k soudu krajskému. Poučení musí obsahovat jak rozsudek a usnesení, tak i trestní příkaz. Aby mohl toto právo uplatnit každý obviněný či obžalovaný, bez ohledu na inteligenci osob v jednotlivých případech, nemusí žádný z opravných prostředků obsahovat formální či obsahové náležitosti, které by mohly být překážkou zejména u osob, které nemají obhájce.

Opravné prostředky nelze podat v případě, že orgán činný v trestním řízení přijímá pouze opatření, nikoliv rozhodnutí, čímž je míněn rozsudek, usnesení a trestní příkaz⁴⁸. V případech opatření tedy není obviněný oprávněn podávat opravné prostředky. Může pouze v přípravném řízení využít možnosti podat žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce, pokud spatřuje nějaké pochybnosti ve vyšetřování. Pokud zákon nestanoví jinak, rozhodují policejní orgán a státní zástupce usnesením. Tyto orgány, tedy policejní orgán a státní zástupce, používají často v přípravném řízení formu opatření. Opatřením lze určit například výši náhrady a odměny tlumočnicka. Toto opatření činí orgán, který jej přibral a v řízení před soudem předseda senátu. Pokud je k objasnění skutečností nutné zjistit obsah nedoručených poštovních zásilek, může jej otevřít jen předseda senátu a v přípravném řízení se souhlasem soudce státní zástupce nebo policejní orgán⁴⁹. Orgán činný v trestním řízení nařizuje odposlech a záznam telekomunikačního provozu⁵⁰. Pokud je v průběhu trestního řízení přibrán znalec, určuje výši znalečného ten, kdo jej přibral a v řízení před soudem předseda senátu. Státní zástupce dále vydává opatření v rámci svých dozorových oprávnění, která jsou upravena v § 174 odst. 2 písm. a), b), d) a f).

Stížnost, odvolání a odpor souhrnně nazýváme řádné opravné prostředky. Obviněný může podat také mimořádné opravné prostředky. Mezi ně patří zejména dovolání dle § 265a a následující, návrh na povolení obnovy řízení⁵¹ a podnět ke stížnosti pro porušení zákona dle § 266 odst. 1. Lze rovněž zmínit podnět k uplatnění mimořádného kasačního oprávnění

⁴⁸ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 23.

⁴⁹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 23.

⁵⁰ § 88 odst. 3., trestního řádu.

⁵¹ § 278 a § 280 odst. 3., trestního řádu.

nejvyššího státního zástupce, v případě, že by se obviněný domáhal příznivějšího rozhodnutí o zastavení trestního stíhání.

Dovolání, jakožto mimořádný opravný prostředek, bylo do trestního řádu začleněno až novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., s účinností od 1.1.2002. Dovoláním lze napadnout pravomocné rozhodnutí soudu nebo státního zástupce ve věci samé, a to za předpokladu, že to soud nebo státní zástupce rozhodl ve druhém stupni a zákon to připouští. Podmínky pro podání odvolání jsou uvedeny v § 265a a § 265b, trestního řádu. Dovolání může podat obviněný k Nejvyššímu soudu pouze prostřednictvím obhájce. Dovolání lze podat pouze pro nesprávnost výroku rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, které se obviněného bezprostředně dotýká. Pokud by podal obviněný dovolání sám, nepovažuje se za dovolání, a to i v případě, že by bylo jako dovolání označeno. O této skutečnosti, že musí být dovolání podáno prostřednictvím obhájce, musí být obviněný poučen. Pokud by tedy obviněný podal dovolání bez svého obhájce, Nejvyšší soud mu jej vrátí s poučením, že není sám oprávněn podat tento mimořádný opravný prostředek. U dovolání se předpokládá větší propracovanost a odbornost svého tvrzení, proto není obviněný sám schopen sepsat kvalitního dovolání. Dovolání, jak již bylo zmíněno, se podává k Nejvyššímu soudu. Nejvyšší soud však o dovolání nerozhoduje, ale v závislosti na jeho obsahu jej zasílá buď příslušnému soudu jako návrh na povolení obnovy řízení nebo ministru spravedlnosti jako podnět pro stížnost pro porušení zákona. Pokud by byl obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo pokud by byla jeho způsobilost byť i omezena, zákonný zástupce a jeho obhájce, je oprávněn i proti vůli obviněného za něho v jeho prospěch podat dovolání.

2.2.5. Právo zvolit si obhájce a radit se s ním i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení

Toto právo je významným právem obviněného, neboť zvolením dobrého obhájce a následným nasloucháním rad svého obhájce, může být často osoba, proti níž je vedeno trestní řízení zproštěna obžaloby nebo mnohdy může věc, pro kterou je osoba stíhána skončena již v přípravném řízení. Toto právo je zakotveno již na začátku trestního řádu, a to v zásadách trestního řízení, v § 2 odst. 13, kde je upraveno, že obviněný musí být vždy poučen o jeho právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si může zvolit obhájce. Obviněný má tedy možnost zvolit si obhájce dle vlastní vůle, výběru, přesvědčení a bez jakéhokoliv omezení. Obviněný má tak záruku nezávislého ničím neovlivněného působení obhájce v trestním řízení. Pokud by si obviněný nezvolil obhájce sám, může mu jej zvolit

příbuzný v pokolení přímém, sourozenec obviněného, osvojitel, osvojenec, manžel či manželka, druh či družka, jakož i zúčastněná osoba. Pokud by šlo o případ nutné obhajoby, jsou výše uvedené osoby rovněž oprávněné ke změně obhájce, v případě, že není obviněný či osoby blízké spokojeni s obhájcem ustanoveným ex-offo.

Pokud by byl obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo byla-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, mohou shora uvedené osoby zvolit obhájce i proti vůli obviněného. Obviněný je však oprávněn místo obhájce, který mu byl zvolen osobou k tomu oprávněnou, zvolit jiného obhájce. Obviněný si rovněž může kdykoliv zvolit jiného obhájce, a to i místo obhájce, kterého si zvolil sám. Obviněný může mít v jedné věci dva a více obhájců, musí však orgánům činným v trestním řízení oznámit, kterého zmocnil k přijímání písemností a vyrozumívání o úkonech trestního řízení. Pokud by tak neučinil sám obviněný, určí jednoho obhájce předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce.⁵²

Obviněný má dále právo radit se svým obhájcem i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. Obviněný může vždy v průběhu trestního řízení požádat o radu se svým obhájcem. Nemůže se však se svým obhájcem radit o odpovědi na již položenou otázku. Pokud by obviněný požádal v této zodpovězení této otázky. Obviněný ale nesmí být nijak nucen ke zodpovězení této otázky. Záleží pouze na něm, zda bude chtít na tuto otázku odpovídat či ne. Pokud je obviněný již ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve vazbě, je obviněný oprávněn hovořit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby. Rozmluvě obviněného s obhájcem tedy nesmí být nikdo přítomen.⁵³ Je tedy v tomto případě vyloučena i přítomnost orgánu činného v trestním řízení i dozorce věznice, ve které je obviněný umístěn⁵⁴. Obviněný má právo, aby byl vyslýchán za účasti svého obhájce a aby se obhájce účastnil jiných úkonů přípravného řízení. Obhájce je tedy oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek by mohl být použit jako důkaz při vyšetřování před soudem. Obhájce může obviněnému klást, stejně jako vyšetřovací orgán, dotazy. Obhájce klade své otázky, až když vyšetřovací orgán skončí s výslechem a dá obhájci k tomu slovo. Obhájce může dále vznášet v průběhu celého trestního řízení námitky proti způsobu provádění úkonu.⁵⁵

Všechna práva obviněného, které jsem blíže rozepsala v této kapitole, a která jsou v trestním řádu upravena v § 33 odst. 1, může využívat obviněný i za situace, že je zbaven

⁵² § 37 odst. 3., trestního řádu.

⁵³ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 24.

⁵⁴ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 24.

⁵⁵ § 265 odst. 2., trestního řádu.

způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena. Trestní řád neomezuje způsobilost být osobou, proti níž je vedeno trestní řízení. Osoba, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je-li způsobilost k právním úkonům omezena, se může rovněž vyjadřovat ke všem skutečnostem a k důkazům o nich, činit návrhy a podávat opravné prostředky, zvolit si obhájce a další práva, která trestní řád přiznává obviněnému⁵⁶. V tomto případě může obhájce oprávnění obhájce uvedená v trestním řádu vykonávat též proti vůli obviněného⁵⁷. Práva, která nalezneme v § 33 odst. 1, trestního řádu, která jsou označena jako „práva obviněného“, přiznává zákon nejen obviněnému, ale také obžalovanému a mnohdy také odsouzenému. Také podezřelý má stejná práva jako obviněný.

Aby nebylo kráceno právo na obhajobu obviněného z důvodu finanční situace, může předseda senátu a v přípravném řízení soudce rozhodnout, že má obviněný nárok na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu. To lze pouze za situace, že obviněný osvědčí, že nemá dostatek prostředků, aby si mohl náklady obhajoby hradit sám. Pokud by tedy předseda senátu či soudce přiznal obviněnému nárok na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu, hradil by veškeré náklady obhajoby stát. Toto právo je také promítnuto v čl. 40 odst. 3 LZPS, který nám stanoví, že obviněný má právo na to, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby, a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce, přičemž zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou obhajobu. Po účinnosti novely z roku 2002, záleží zcela na obviněném, aby soudu osvědčil, že je ve špatné finanční situaci a nemá dostatek prostředků, aby hradil náklady obhajoby sám. Pokud obviněný prokázal dostatečnou nemajetnost, pro náklady trestního řízení se použije přímo ustanovení § 151, trestního řádu. Pokud je obhájce zvolen či ustanoven, má vůči státu nárok na odměnu hotových výdajů dle advokátního tarifu. Institut bezplatné obhajoby lze využít rovněž v případech nutné obhajoby, kdy obviněný nemá dostatek finančních prostředků a chce si obhájce zvolit. Pokud by si obviněný obhájce nezvolil a byl mu ustanoven, bude se finanční stránka řešit až v souvislosti s rozhodováním o povinnosti k náhradě nákladů trestního řízení.⁵⁸ Pokud by však pominuly důvody pro bezplatnou obhajobu nebo pro obhajobu za sníženou odměnu rozhodne soudce v přípravném řízení nebo soud v řízení před soudem, že obviněný již nemá nárok ani na jeden druh této obhajoby⁵⁹. Stejně by pak postupoval soudce nebo soud v případě, že by zjistil, že důvody pro

⁵⁶ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 25.

⁵⁷ SCHELLE K. – SCHELLEOVÁ I.: Právní služba, EUROLEX BOHEMIA s.r.o., Praha 2005, str. 28.

⁵⁸ § 152 odst. 1 písm. b)., trestního řádu.

⁵⁹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 26.

bezplatnou obhajobu nebo pro obhajobu za sníženou odměnu vůbec nevznikly. Jako opravný prostředek proti takovým rozhodnutím může obviněný podat stížnost, která má odkladný účinek. Prokázání nároku na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu je velmi problematické, neboť trestní řád nijak neupravuje postup v takových případech. K takovým situacím tedy dochází výjimečně. Jestliže byl obviněnému v případě nutné obhajoby, o které bude pojednáno později, ustanoven obhájce, musí mu být umožněno, aby mohl využívat právní pomoci svého obhájce.

Obhájce je oprávněn obhajobu obviněného odmítnout, stejně jako poskytování jiných právních služeb, a to i bez udělení důvodu. Toto právo může však advokát využít pouze v případě, že nebyl ustanoven nebo Českou advokátní komorou určen k poskytování právních služeb.⁶⁰ Advokáti jsou vypláceny dle zákona o advokacii a advokátního tarifu. Pokud by Česká advokátní komora určila advokáta osobě, která by si vzhledem ke svým sociálním a majetkovým poměrům nemohla advokáta dovolit, může komora v podmínkách o poskytování právních služeb stanovit, že se mimosmluvní odměna přiměřeně sníží, popřípadě bude poskytnuta bezplatně⁶¹.

Nejen obviněný, ale také již zadržený podezřelý, má právo na obhajobu. Zadržený podezřelý má právo zvolit si obhájce, radit se s ním bez přítomnosti třetí osoby, a to již v průběhu zadržení. Může dále požadovat, aby byl jeho obhájce přítomen u jeho výslechu. O jeho právech by měl být zadržený podezřelý řádně poučen orgánem činným v trestním řízení. Zadržený podezřelý si však může pouze zvolit obhájce, nikoli však žádat o jeho ustanovení. Realizace tohoto práva pak probíhá tak, že pokud zná podezřelý nějakého advokáta, udělí plnou moc k zastupování tomuto advokátovi. Pokud nezná žádného advokáta, kterému by chtěl udělit plnou moc, požádá policejní orgán o předložení seznamu advokátů. Zadržený podezřelý má právo nevypovídat, stejně jako obviněný. Policejní orgán je povinen zadrženou podezřelou osobu vyslechnout a o tomto výslechu sepsat protokol, ve kterém jsou uvedeny podstatné důvody zadržení. Pokud se zadržený podezřelý rozhodne zvolit si obhájce již při svém výslechu, může mu tato rozhodnutí již výrazně pomoci v dalším průběhu trestního řízení a trestní stíhání nemusí být mnohdy ani zahájeno. Podezřelý zadržený se poradí se svým obhájcem a činnost obhájce může přispět k rozptýlení podezření nebo ke zjištění, že

⁶⁰ § 18 odst. 2, advokátního zákona.

⁶¹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 27.

důvody, pro které byl podezřelý zadržen, již pominuly. Pokud je podezřelý zadržen nečekaně, vyplatí se zvolit si svého obhájce, který mu je často velkou právní pomocí. Policejní orgán se na základě protokolu o výslechu zadrženého podezřelého rozhodne, zda zahájí trestní stíhání této osoby jako obviněného či nikoliv. Dále může policejní orgán předat protokol o výslechu zadrženého podezřelého spolu s usnesením o zahájení trestního stíhání a dalším důkazním materiálem státnímu zástupci a ten může na základě těchto podkladů rozhodnout o vzetí obviněného do vazby. V této fázi trestního řízení je velmi důležité dodržení lhůt, policejní orgán musí návrh podat bez odkladu, aby mohla být osoba, která byla zadržena, odevzdána soudu nejpozději o 48 hodin od momentu zadržení, jinak musí být propuštěna na svobodu. Tuto lhůtu nelze v žádném případě nijak prodloužit. V okamžiku, kdy se rozhoduje o tom, zda bude podezřelý obviněn a vzat do vazby a výpověď podezřelého nenasvědčuje tomu, že by zadržený podezřelý spáchal skutek, pro který byl zadržen, musí být propuštěn na svobodu.

Do práva na obhajobu nelze řadit osobu, která podává vysvětlení. V tomto případě totiž nelze hovořit o osobě podezřelé nebo osobě zadržené podezřelé. Osoby, které podávaly vysvětlení, mohou být později v rámci trestního řízení vyslechnuty jako svědci. V rámci podání vysvětlení má však každý právo na právní pomoc advokáta. Pokud by měl vysvětlení podávat nezletilý, musí být o této skutečnosti vyrozuměn zákonný zástupce nezletilého.

Dle nálezu Ústavního soudu 42/1996 USn. má každý občan právo na právní pomoc⁶². O advokátovi, který poskytuje právní pomoc osobě, která podává vysvětlení nelze hovořit jako o obhájci, neboť nevykonává obhajobu. Advokát, který poskytuje právní pomoc tedy, nemůže zasahovat do průběhu podávání vysvětlení, nemůže klást otázky osobě, která vysvětlení podává, nahlížet do spisu. O podání vysvětlení se pořizuje úřední záznam, který však nemůže být v trestním řízení před soudem použit jako důkaz. Advokát by měl objasnit osobě, která podává vysvětlení veškeré poučení, že může odepřít svou výpověď, pokud by se chtěla osoba k věci vyjádřit, že by měla mluvit pravdu a nic nezamlčovat. Pokud by státní zástupce zjistil, že osobě podávající vysvětlení nebyla dána možnost právní pomoci advokáta, i když tomu nebránila žádná skutečnost, nařídí opakování tohoto úkonu. Některé delikty lze rozhodnout v přípravném zkráceném řízení. Jde zejména o méně závažné delikty. I v této fázi trestního řízení má zadržený podezřelý právo na obhajobu. Přípravné řízení můžeme rozdělit na tři úpravy, a to zkrácené přípravné řízení, které je upraveno v § 179a – 179f, standardní přípravné řízení⁶³ a rozšířené přípravné řízení, které nalezneme v trestním řádu v § 168 – 170.

⁶² VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 31.

⁶³ § 160 – 167, trestního řádu.

Zkrácené přípravné řízení se vede o trestných činech, kde je dána věcná příslušnost okresním soudům a u kterých je stanoven trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta a zároveň musí být splněna některá podmínka stanovená zákonem.⁶⁴ Zkrácené přípravné řízení konají policejní orgány. Výhodou zkráceného přípravného řízení je rychlost a neformálnost. Dochází tedy k objasnění skutku, ve kterém je spatřován trestný čin. Podezřelý má v této fázi trestního řízení stejná práva jako obviněný. Zadržený podezřelý má právo zvolit si obhájce a radit se s ním bez přítomnosti třetí osoby. Jestliže by si podezřelý, který nebude propuštěn ze zadržení, ale bude předán soudu s návrhem na potrestání, nezvolil ve stanovené lhůtě svého obhájce, je nutné mu na dobu zadržení obhájce ustanovit. Úkony prováděné ve zkráceném přípravném řízení konají orgány činné v trestním řízení podle hlavy deváté trestního řádu.

O výsledku podezřelého se sepisuje protokol, který je diktován vyslychajícím. Obhájce, který je přítomen při výsledku podezřelého, má právo vystoupit do diktátu a opravit skutečnost, která má být zaprotokolována. Na postup o výsledku podezřelého se přiměřeně použije ustanovení o výsledku obviněného. Musí být dána podezřelému možnost, aby se podrobně vyjádřil ke všem skutečnostem, které mu jsou kladeny za vinu. V čl. 6 bod 3 písm. a) Evropské úmluvy o lidských právech je rovněž stanoveno, že každý kdo je obviněn z trestného činu, musí být neprodleně v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu. V letech 1970 – 1990 si podezřelý nemohl zvolit obhájce a radit se s ním o dalším postupu v průběhu trestního řízení. Nyní je tedy postavení podezřelého ve zkráceném přípravném řízení příznivější, protože má stejná práva jako na obhajobu jako obviněný, a to včetně práva zvolit si svého obhájce a radit se s ním bez přítomnosti třetí osoby už v průběhu zadržení podezřelého. Úpravou zkráceného přípravného řízení došlo ke zjednodušení a ke zrychlení řízení proti podezřelému a zároveň bylo zachováno právo na obhajobu podezřelého, stejně jako u obviněného⁶⁵.

⁶⁴ § 179 odst. 1 písm. a) a b), trestního řádu.

⁶⁵ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 40.

3. Obhájce v trestním řízení

3.1. Pojem obhájce

Aby se mohl obviněný v průběhu trestního řízení, které se vede proti němu, řádně hájit, měl by využít všech svých práv, které mu zákon přiznává. Domnívám se, že žádný obviněný nezná velmi dobře trestněprávní normy, jak hmotné, tak procesní tak, aby se mohl bezpečně hájit sám a dosáhl tak co nejlepšího výsledku. Leda, že by šlo o obviněného, který by byl advokátem a velmi dobře by ovládal normy týkající se trestního práva. K zabezpečení práva na obhajobu je obviněnému dáno právo zvolit si svého obhájce. Obhájce poskytuje obviněnému potřebnou pomoc, hájí jeho zájmy prostředky a způsoby obhajoby uvedené v zákoně. Obhájce pečuje o to, aby byly řádně objasněny všechny skutečnosti, které zbavují obviněného viny nebo jeho vinu alespoň zmiňují. Objasňování těchto skutečností tak přispívá ke správnému a spravedlivému rozhodnutí ve věci. To, že je dáno obviněnému právo zvolit si osobu, která je jeho právním pomocí, zbavuje obviněného nerovnosti mezi obviněným a orgánem činným v trestním řízení. Obhájce zastupuje osobu, proti které je vedeno trestní řízení. Dbá na to, aby osoba proti které je vedeno trestní řízení uplatnila všechna svá práva, která jí zákon přiznává a nebyla ve svých právech poškozena. Obhájce obviněného by měl být aktivní a činit potřebné úkony k tomu, aby postupně odhaloval skutečnosti, které svědčí o nevině obviněného či obžalovaného, nebo alespoň skutečnosti, které jeho vinu zmírňují. Obhájce může navrhnout provedení důkazů a rovněž důkazy i předkládat. Obhájce činí potřebné úkony ve prospěch obviněného, není ale procesní stranou. Obhájce je zmocněncem obviněného, který jedná vždy jménem obviněného, a to i v případech kdy vykonává svou činnost proti vůli obviněného.

Obhájcem může být jen advokát, což je osoba, která je zapsána v seznamu advokátů, který vede České advokátní komora. Do seznamu advokátů se zapisuje každý, kdo získal vysokoškolské vzdělání na právnické fakultě vysoké školy se sídlem v ČR, vykonával po dobu alespoň tří let praxi jako advokátní koncipient, další důležitou podmínkou je složení advokátních zkoušek a další podmínky, které jsou uvedeny v § 5 odst. 1 a 2, advokátního zákona⁶⁶. Pokud by bylo proti advokátovi, který má být obhájcem, vedeno trestní stíhání ve věci, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby, nesmí být obhájcem⁶⁷. Kromě řízení konaného před Krajským soudem,

⁶⁶ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 41.

⁶⁷ § 35 odst. 2, trestního řádu.

jakožto soudem I. stupně, před Vrchním soudem a Nejvyšším soudem, se může dát advokát zastoupit koncipientem, který je zapsán na seznamu koncipientů, který rovněž vede Česká advokátní komora⁶⁸. Pokud advokát poskytuje právní služby, měl by být nezávislý, je vázán právními předpisy a omezeně i příkazy klienta. Pokud advokát převzal obhajobu obviněného, tyto pokyny obviněného byly v rozporu se zákonem nebo s jiným stavovským předpisem⁶⁹, není povinen se takovým pokynem řídit. O této skutečnosti by měl každý obhájce svého klienta poučit.

Při obhajobě obviněného je obhájce obviněného povinen jednat čestně a svědomitě, důsledně využívat zákonné prostředky a uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení považuje za prospěšné pro svého klienta. Myslím si, že je velmi důležité a pro celou obhajobu podstatné, aby si advokát získal důvěru svého klienta, protože když nebude advokát vědět všechny podstatné skutečnosti o konkrétním případě a klient bude svému obhájci lhát, bude tím velmi ztížena příprava a pak celková realizace obhajoby. V některých případech, které jsou přesně specifikované v trestním řádu, musí mít obviněný obhájce vždy. Jde zejména o případy upravené v § 36 a § 36a trestního řádu. Jsou to případy nutné obhajoby, o které bude pojednáno v následující kapitole. Obviněnému je, v případech kdy musí mít svého obhájce, dána lhůta ke zvolení obhájce. Pokud by si obviněný v této lhůtě svého obhájce nezvolil, bude mu obhájce ustanoven. Pokud je obviněný vzat do vazby, musí mít rovněž svého obhájce. Zákon přisuzuje obhájce osobě, která je vzata do vazby zejména kvůli tomu, že když je tato osoba omezena na svobodě, bude mít daleko složitější postavení, než osoba, která je stíhána na svobodě⁷⁰.

Trestní řád dává přednost možnosti, že si obviněný zvolí svého obhájce sám, a to tak, že advokátovi udělí plnou moc k zastupování. Obviněný je ve vztahu mezi ním a jeho obhájcem zmocnitelem a zvolený advokát je jeho zmocněncem. Dále je rovněž vyžadován souhlas advokáta se zastupováním v daném rozsahu. Tento souhlas je nezbytný zejména kvůli té skutečnosti, že za podmínek uvedených v zákoně o advokacii je advokát povinen zmocnění zmocnitele odmítnout. Jde o případy, kdy v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o právní služby žádá, poskytl již v téže věci nebo ve věci související právní služby advokát, s nímž vykonává

⁶⁸ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 41.

⁶⁹ § 53, Zákona o advokacii.

⁷⁰ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 42.

advokacii ve sdružení nebo společnosti, kdy by informace, kterou má o jiném klientovi nebo o bývalém klientovi mohla toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, neoprávněně zvýhodnit a další situace, které jsou vymezeny v § 19 odst. 1, zákona o advokacii. Zároveň s plnou mocí, kterou podepisuje obviněný svému obhájci je podepsána smlouva o poskytování právních služeb. V této smlouvě je odkázáno na plnou moc a je zde rovněž sjednána smluvní či mimosmluvní odměna dle příslušného advokátního tarifu. Chtěla bych jen z praxe podotknout, že smlouva o poskytování právních služeb zpravidla nemá písemnou podobu, neboť advokát k tomu, aby mohl svého klienta zastupovat při jednotlivých úkonech a realizovat jeho práva, potřebuje jen plnou moc. Svou odměnu často vyjednává ústní formou. Podstatnou skutečností vztahu mezi obviněným a jeho obhájcem je souhlas advokáta k obhajování. Pokud by advokát neudělil na plné moci tento souhlas ve formě „Zmocnění přijímám“, nemohli bychom hovořit o tom, že advokát převzal obhajobu. Obhájce by pak měl v trestním řízení působit pouze ve prospěch obviněného. Při vyšetřování by se měl snažit obhájce, aby objasňoval a napomáhal vyšetřování jen z hlediska zájmu obviněného. Často se praxi stává, že obviněný dává svému obhájci pokyny, které jsou v rozporu s právními předpisy, a na splnění těchto pokynů neustále trvá. Advokát musí při této situaci poučit svého klienta, že splnění těchto pokynů by bylo v rozporu s právními předpisy. Pokud by však obviněný i po tomto poučení svého advokáta na splnění pokynů, které dal obhájci, trval, může advokát odstoupit od smlouvy o poskytování právních služeb, a to z důvodu narušení důvěry mezi ním a jeho klientem.

Pokud by byl v tomto případě advokát ustanoven soudem, musí požádat soud o zrušení ustanovení obhájcem v této věci a pokud by byl určen Českou advokátní komorou, musí požádat Komoru o určení jiného advokáta. Naopak pokud by obviněný pokládal jednání advokáta v rozporu s jeho pokynem, i pokud ho o skutečnosti, že tento pokyn nemůže splnit, neboť je v rozporu se zákonem nebo jiným stavovským předpisem, může obviněný svému obhájci vypovědět plnou moc. V trestním řízení je velmi důležitá schopnost advokáta vhodně reagovat při účastni úkonů, a to i v případě, kdy není obviněný přítomen tomuto úkonu. Zákon a jiné právní normy obhájci přiznává prostředky, které může obhájce k zastupování svého klienta uplatňovat. K obhajobě obviněného nesmí tedy obhájce užívat jiné prostředky. Obhájce nesmí uvádět nic v neprospěch obviněného. Kdyby tuto povinnost obhájce porušil, výrazně by tím narušil důvěru mezi ním a obviněným a tato skutečnost by rovněž mohla pro obviněného znamenat vypovězení plné moci. Obhájce by si rovněž měl důkladně rozmyslet otázky, které bude klást svědkům a znalcům. Neměl by zpravidla klást těmto osobám otázky,

na které mohou odpovědět v neprospěch obviněného⁷¹. Pokud nemůže předvídat, jak by na tuto otázku svědci odpověděli, je rozumnější takové otázky raději nepokládat. Obhájce by měl rovněž hlídat, zda orgány činné v trestním řízení nepostupují příliš jednostranně a neshromažďují pouze důkazy, které svědčí ve vinu obviněného. Pokud by již byla na obviněného podána obžaloba k místně i věcně příslušnému soudu a obhájce by tuto obžalobu shledal jako jednostranně zaměřenou, a to zejména tak, že se státní zástupce obsah obžaloby opřel pouze o důkazy, které svědčí v neprospěch obžalovaného, má právo se k obžalobě vyjádřit a poukázat na důkazy, které naopak svědčí ve prospěch svého klienta a tyto důkazy nebyly v obžalobě vůbec zmíněny. Pak už je na soudu, jak zváží všechny provedené důkazy. V rámci uplatnění práv svého klienta však je, aby toto vyjádření obhájce zaslal soudu.

Obviněný může podávat návrhy a žádosti, které mu umožňuje trestní řád. Jestliže by nastala situace, kdyby řada důkazů svědčila ve prospěch obviněného, měl by obhájce udělat maximum pro to, aby nebyl vůbec obviněný postaven před soud. Pokud by se dostal klient před soud, měl by obhájce hlídat, aby byly před soudem provedeny důkazy, které svědčí v jeho nevinu a aby byly zaprotokolovány všechny skutečnosti, které jsou v jeho zájmu. Kdyby většina důkazů svědčila o tom, že trestný čin skutečně spáchal obviněný, musí obhájce vyvinout snahu, aby našel i na takovém případě polehčující okolnosti, které takto provedené důkazy zmírňují. Pro obhájce je daleko příznivější, když si k němu získá obviněný důvěru a sdělí mu k trestnému činu, pro který je stíhán, podstatné skutečnosti. Stává se tak málokdy již při první poradě. Pokud si obhájce získá dostatečnou důvěru, je pak snadnější celá obhajoba. Následně je pak na obhájci, jaký zvolí směr obhajoby. Může se však stát, že obviněný nesdělí svému obhájci, zda spáchal trestný čin či nikoliv. Obhájce v tomto případě tedy neví, zda obhajuje vinného či nevinného. Často se také stává, že obviněný nesdělí svému obhájci pravdu nebo mu sdělí pouze skutečnosti ve svůj prospěch⁷². V tomto případě pak obhájce nevychází z pravdivých skutečností a je to často jen na škodu. I v případě, že by sdělil obviněný svému obhájci, že skutečně spáchal trestný čin, pro který je stíhán, může obhájce obviněného obhajovat jako nevinného.

Orgány činné v trestním řízení si vytvářejí subjektivní názor na vinu či nevinu obviněného. Pokud obhájci věrohodně obviněný nesdělí pravdu o trestném činu, pro který je stíhán, tak si rovněž vytváří subjektivní názor na vinu a nevinu obviněného a na celou věc. Obhájce musí stát vždy na straně obviněného. Neměl by podlehnout tvrzení policejních

⁷¹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 45.

⁷² VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 46.

orgánů o vině obviněného. Aby neušla obhájci žádná podstatná skutečnost, je vhodné, aby si zajistil všechny kopie protokolů a účastnil se úkonů, které se mu jeví z hlediska obhajoby jako významné. Na tyto úkony se společně s obviněným řádně připraví, a pokud se například zúčastní výslechu určitého svědka, ví obhájce, co přesně bude namítat a na co se bude ptát. Kdežto kdyby se na tyto procesní úkony obhájce nepřipravil, nevěděl by jak reagovat na výpovědi předmětných svědků.

3.2. Práva a povinnosti obhájce

Důležitým obhajovacím právem obviněného je zejména právo zvolit si obhájce a radit se s ním v průběhu celého trestního řízení. Uplatněním tohoto práva může obviněný využít právních služeb advokáta. Pokud se obhájce účastní trestního řízení, není sice sám o sobě procesní stranou, ale jeho přítomnost výrazně posiluje postavení obviněného. Obviněný není často schopen sám sebe obhajovat, neboť dostatečně nezná praktické a teoretické znalosti z tohoto právního odvětví⁷³. Proto raději obviněný zmocní obhájce, aby mu poskytoval právní služby a uplatňoval k tomu všechny zákonné prostředky. Aby byla zajištěna pro obviněného co nejkvalitnější služba, může být obhájcem pouze advokát. Advokát je oprávněn nechat se při některých úkonech zastoupit jiným advokátem⁷⁴. Tato skutečnost je v praxi realizována poznámkou na plné moci „ Dále zmocňuji v plném rozsahu...“ a substituční plnou mocí, kterou uděluje obhájce jinému advokátovi.

Jestliže by byly v rámci trestního řízení řešeny skutečnosti chráněné zvláštním zákonem, musí orgán činný v trestním řízení obhájce poučit podle příslušného zákona. Takové poučení provádí v přípravném řízení policejní orgán nebo státní zástupce a jde-li o řízení před soudem, provádí toto poučení předseda senátu. O poučení se zakládá písemný záznam do spisu⁷⁵. Zvláštním zákonem je v tomto případě míněn Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti. V současné době je dána obviněnému pravomoc zvolit si jednoho nebo více obhájců. Toto právo obviněného nalezneme také v nálezu Ústavního soudu III ÚS 308/97, kde bylo uvedeno, že možnost k uplatnění obhajoby musí dostat všichni obhájci, které si obviněný zvolil a tím se podílejí na jeho obhajobě⁷⁶. Toto právo je dnes upraveno v § 37 odst. 3, trestního řádu, kde je stanoveno, že si obviněný může zvolit dva a více obhájců. Pluralita obhájce lze pouze u zvolených

⁷³ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 47.

⁷⁴ § 26 odst. 1, Zákona o advokacii.

⁷⁵ § 51b, trestního řádu.

⁷⁶ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 48.

obhájců. Trestní řád neumožňuje vedle ustanoveného obhájce si zvolit dalšího obhájce. Lze však místo ustanoveného obhájce si na plnou moc zvolit obhájce jiného. Pokud by byl obviněný ve vazbě, může mu obhájce změnit osoba blízká.

Advokáti jsou vyňati z oznamovací povinnosti dle § 368 odst. 1, trestního zákoníku. Na obhájce se nevztahuje skutková podstata neoznámení trestného činu dle § 368 odst. 1,2 trestního zákoníku, což znamená, že když se obhájce v rámci obhajoby hodnověrným způsobem dozví, že obviněný nebo někdo jiný spáchal vraždu, či některý z trestných činů v § 368 odst. 1 trestního zákoníku, je vázán povinností mlčenlivosti⁷⁷. Nejsou tedy povinni oznamovat to, co se dozvěděli při obhajobě obviněného, ani skutečnosti, které se dozvěděli při výkonu právní pomoci advokáta či advokátního koncipienta. Pokud by obhájce obviněného oznámil skutečnosti, které mu sdělil jeho klient, policejním orgánům činným v trestním řízení, narušil by tak výrazně důvěru mezi obhájcem a obviněným a v zásadě by takové jednání bylo zcela v rozporu s právem na obhajobu. Povinností mlčenlivosti však není dotčena zákonem stanovená povinnost překazit spáchání trestného činu. Tato povinnost advokáta je stanovena v § 21 odst. 7, zákona o advokacii. I advokát by se v tomto případě mohl dopustit trestného činu nepřekazení trestného činu dle § 367, trestního zákoníku, neboť by se dozvěděl skutečnost, že nějaká osoba má v úmyslu spáchat či dokončit trestný čin a nepřekazil by tuto situaci, ač by toto jednání mohl učinit bez toho, že by tím způsobil pro sebe nebo pro osobu blízkou nebezpečí smrti, ublížení na zdraví či jinou závažnou újmu nebo trestní stíhání pro sebe.

Pokud by byl obhájce v trestním řízení předvolán jako svědek, je v tomto řízení jeho úloha, jakožto obhájce vyloučena. Pokud by se proti tomuto advokát bránil a bylo by zřejmé, že se na jeho výpověď vztahuje zákaz výslechu, nebo že by byl oprávněn nevypovídat, vzhledem k tomu, že je vázán mlčenlivostí, pak mu musí být umožněno provádění obhajoby. Každý obhájce, který má být předvolán jako svědek, by měl být vždy řádně poučen k jaké věci by měl vypovídat a obhájce musí zvážit, zda by jeho výpověď nebyla v rozporu s právem na obhajobu. Pokud by obhájce porušil povinnost zákazu výpovědi, bylo by toto jednání kvalifikováno jako kárné provinění advokáta.

Základní práva a povinnosti každého advokáta jsou upraveny v § 41, trestního řádu. Obhájce je povinen poskytovat obviněnému právní pomoc, účelně využívat k hájení jeho zájmů prostředků a způsobů obhajoby uvedených v zákoně, zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu

⁷⁷ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 52.

zmírňují a tím přispívají ke správnému objasnění a rozhodnutí ve věci.⁷⁸ Svá práva může obhájce realizovat již v průběhu přípravného řízení. Může za obviněného podávat návrhy a opravné prostředky, nahlížet do spisu a zúčastnit se vyšetřovacích úkonů. Pokud by se obhájce nemohl nějakého vyšetřovacího úkonu zúčastnit, je oprávněn si vyžádat kopii protokolu o tomto provedeném úkonu. Pokud by byl vzat obviněný do vazby, je obhájce oprávněn hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby. Obhájce může obviněného zastupovat jen při procesních úkonech stanovených v zákoně. Jestliže zákon vyžaduje u některých procesních úkonů osobní účast obviněného, je v tomto případě užší oprávnění obhájce než obviněného. O širším oprávnění obviněného hovoříme zejména při výslechu obviněného, kdy obviněný nesmí při tomto úkonu být zastoupen svým obhájce a dále pak při právu obviněného na poslední slovo. Toto ustanovení lze porušit například při řízení proti uprchlému, kdy může obhájce uprchlého zastupovat v plném rozsahu. Obhájce může při výslechu obviněnému klást otázky. Stejně tak může klást otázky svědkům, kteří jsou vyslýcháni v rámci trestního řízení⁷⁹.

Dále je obhájce oprávněn podávat kdykoliv během trestního řízení námítky proti způsobu provádění úkonů, učiněných v trestním řízení. Může nastat situace, kdy v rámci trestního řízení je vyslýchán svědek, jehož totožnost má být utajena⁸⁰. Policejní orgán má v tomto případě povinnost přijmout potřebná opatření, která znemožní obhájci zjistit skutečnou totožnost tohoto svědka. Případy kdy dochází k utajení totožnosti, jsou tehdy, nasvědčovaly by zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě blízké v souvislosti s podáním svědeckví hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí jejich základních práv dle § 55 odst. 2, trestního řádu. Pokud by se tedy chtěl obhájce takového úkonu zúčastnit, musí mu policejní orgán sdělit údaje, podle nichž lze takovou osobu ztotožnit. Nelze-li tyto údaje předem určit, musí být ve sdělení uvedeno, k čemu bude daná osoba vypovídat.

V judikátu Nejvyššího soudu č. 54/2001 Sb. je uvedeno, že žádné ustanovení trestního řádu neupravuje požadavek obhájce o vyzkoušení o místě a času konání výslechu svědka, jestliže o to obhájce nepožádá. Policejní orgán je tedy povinen vyzkoušet obhájce o výslechu svědka, pokud mu obhájce oznámil, že se tohoto úkonu zúčastní. To platí i obecně o všech procesních úkonech. V judikátu Nejvyššího soudu jsou pak upraveny situace, kdy musí být obhájce vyzkoušen o procesním úkonu i v případě, že o to policejní orgán výslovně nepožádá.

⁷⁸ § 41 odst. 1, trestního řádu.

⁷⁹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 54.

⁸⁰ § 165 odst. 2, trestního řádu.

Obviněný na rozdíl od obhájce není oprávněn účastnit se vyšetřovacích úkonů. V případech kdy obviněný nemá obhájce, může policejní orgán umožnit obviněnému, aby se účastnil výslechu svědků a mohl jim klást otázky. Pokud by mu nebyla dána tato možnost, bylo by tak kráceno jeho právo na obhajobu. Jde zejména o případy, kdy je svědek oprávněn odepřít výpověď. Policejní orgán tak činí především na žádost obviněného nebo v některých případech z vlastní iniciativy mu umožní účast na výslechu takového svědka. Realizuje se tato skutečnost tak, že pokud je žádosti obviněného vyhověno, tak obviněný obdrží předvolání k takovému výslechu. Je tomu tak i v druhém případě. Jestliže by nastala situace, kdy měl obviněný možnost se takového výslechu zúčastnit a nevyužil svého práva, může být protokol o tomto výslechu pouze přečten. Oznamování a doručování rozhodnutí je také ve vztahu obviněného a jeho obhájce toto právo zcela silnější na straně obhájce.

Právo obhájce činit za obviněného návrhy, podávat za něj žádosti a opravné prostředky, je upraveno v § 41 odst. 2⁸¹. Vzhledem k jeho praxi v právním odvětví, realizuje toto právo na daleko vyšší úrovni než sám obviněný dle svých individuálních schopností. Obhájce obviněného podává za obviněného zejména návrhy na provedení důkazů, svědčících ve prospěch obviněného. Může jít například o důkazní prostředky jako je konfrontace, rekonstrukce, rekognice, vyšetřovací pokus a další dle § 104a – 104e, trestního řádu⁸². Obhájce může nahlížet do spisu. V nález Ústavního soudu IV. ÚS 472/2000 USn. je upraveno, že právo nahlížet do spisu je jednou ze složek práva na obhajobu, zaručovaného čl. 40 odst. 3 LZPS⁸³.

Dále může obhájce podat žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu nebo státního zástupce. Mezi řádné opravné prostředky, které může obhájce podat, řadíme odvolání, stížnost a odpor. Mimořádný opravný prostředek jako je dovolání, které se podává proti pravomocnému rozsudku, může obviněný podat pouze prostřednictvím advokáta. Jako další mimořádné opravné prostředky, které může obhájce v zájmu obviněného podat je podnět ke stížnosti pro porušení zákona nebo návrh na obnovu řízení. Obhájci je umožněno nahlédnout do trestního spisu a libovolně si z něho pořizovat kopie na vlastní náklady. Toto právo může být ze závažných důvodů odepřeno. Nelze však toto právo odepřít v případě, že bylo na možnost prostudovat trestní spis upozorněno orgánem činným v trestním řízení.

⁸¹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 55.

⁸² VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 56.

⁸³ Nález Ústavního soudu IV. ÚS 472/2000 USn.

Obhájce je oprávněn účastnit se vyšetřovacích úkonů, o čemž už bylo psáno výše. Toto právo je odlišné ve standardním vyšetřování a rozšířeném vyšetřování. Obhájce může pokládat vyšetřovaným osobám otázky jak v přípravném řízení v rámci jejich výslechů, tak při hlavním líčení⁸⁴ a veřejném zasedání⁸⁵. Jak jsem již uvedla výše, obhájce může podávat návrhy na provedení dalších důkazů. Obhájce může rovněž některý důkaz sám provést. V tomto případě jde zejména o výslech svědka nebo znalce.

3.3. Nutná obhajoba

Institut nutné obhajoby spatřujeme již v Listině základních práv a svobod v čl. 40 odst.3., a to zejména ve větě druhé, kde je stanoveno, že pokud si obviněný obhájce nezvolí, ačkoliv o podle zákona musí mít, bude mu ustanoven soudem. Pokud by toto právo obviněného nebylo dodrženo, byl by tak porušeno zároveň právo na spravedlivý proces. Nutná obhajoba je nezbytná tehdy, když obviněný není schopen řádně obhajobu sám vykonávat. Jednotlivé druhy nutné obhajoby jsou konkretizovány v trestním řádu⁸⁶. K úpravě je nutné obhajoby je nezbytné zmínit novelu trestního řádu č. 459/2011, která nabyla účinnosti dne 1.1.2012. Shora zmíněná novela zavádí jakýsi nový pohled na institut nutné obhajoby, kdy je nově připuštěno, že obviněný nemusí mít obhájce vždy v případech nutné obhajoby. Lze se tedy práva na obhajobu vzdát. Vzdát se nutné obhajoby lze však jen ve vybraných případech. Takovéto vzdání se svého obhájce musí mít zákonem vymezenou formu, a to konkrétně písemným prohlášením nebo ústně do protokolu. Toto prohlášení musí být učiněno po předchozí poradě s obhájcem a v jeho přítomnosti. Obviněný je však oprávněn vzít takové prohlášení o vzdání se obhájce zpět. Dále byla novelou trestního řádu rozšířena nutná obhajoba v případě výkonu ochranného opatření spojeného se zbavením osobní svobody, a dále v případě řízení o uznání, a výkonu cizozemského rozhodnutí, kterým byl uložen nepodmíněný trest nebo byl přeměněn podmíněný trest nebo jiný trest na nepodmíněný trest odnětí svobody, nebo kterým bylo uloženo ochranné opatření spojené se zbavením osobní svobody.

Obviněný musí mít obhájce již v přípravném řízení a to vždy v taxativně vymezených případech trestním řádem. Jde o situaci, kdy je obviněný ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém centru. Dále pak případ, kdy je obviněný

⁸⁴ § 215 odst. 1, trestního řádu.

⁸⁵ § 235 odst. 2, trestního řádu.

⁸⁶ § 36 a § 36a, trestního řádu.

zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena. Dále pak pokud jde o řízení proti mladistvému a řízení proti uprchlému. Dále musí mít obhájce osoba tehdy, považuje-li to státní zástupce za nutné⁸⁷. Jde zejména o situaci, kdy je obviněný tělesně nebo duševně handicapovaný. U takových osob nelze totiž předpokládat, že by se mohli náležitě hájit sami, neboť nejsou po zdravotní stránce zcela v pořádku. Některé otázky vyšetřovatele nebo naopak případné poučení o průběhu trestního řízení nejsou schopny náležitě chápat. Jsou to osoby s vadami řeči, sluchu, či s očními vadami, osoby s organickým onemocněním mozku a jiná onemocnění⁸⁸. K těmto osobám můžeme ještě řadit osoby, které zapomínají, nebo si vůbec na nic nevzpomínají nebo neumějí číst nebo psát⁸⁹. Pokud se koná trestní řízení o trestném činu, za který hrozí trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, musí mít obviněný také obhájce již v přípravném řízení. Obviněný musí mít obhájce také v případě, že se koná hlavní líčení ve zjednodušeném řízení proti zadrženému, při řízení, v němž se rozhoduje o uložení nebo změně zabezpečovací detence, nebo o uložení nebo změně ochranného léčení, s výjimkou ochranného léčení, dále v případě, má-li se vyjádřit k tomu, zda se vzdává práva na uplatnění zásady speciality v řízení po vydání cizího rozhodnutí⁹⁰.

Pokud se v trestním řízení setkáváme s prvky mezinárodního práva, a to zejména pokud jde o předání obviněného do jiného členského státu Evropské unie, musí mít obviněný také svého advokáta, který ho bude v tomto řízení zastupovat. Je tomu také v případě, že jde o uznání a výkon cizozemského rozhodnutí.

V § 36a, trestního řádu je pak upravena nutná obhajoba obviněného ve vykonávacím řízení, v němž soud rozhoduje ve veřejném zasedání⁹¹. Je to například situace, kdy je obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pokud je jeho způsobilost omezena, nebo pokud jde o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody mladistvého, který v době konání veřejného zasedání nedovršil osmnáctý rok věku, pokud je obvinění ve vazbě nebo pokud shledá státní zástupce podstatné pochybnosti o jeho způsobilosti se náležitě hájit.

⁸⁷ MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P.: Kurs trestního práva, trestní právo procesní, C.H.BECK, Praha 2007, str. 254.

⁸⁸ MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P.: Kurs trestního práva, trestní právo procesní, C.H.BECK, Praha 2007, str. 254.

⁸⁹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 77.

⁹⁰ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 78.

⁹¹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 79.

3.4. Zvolený obhájce

Myslím si, že pokud si obviněný svého obhájce zvolí sám, má k němu zpravidla větší důvěru, neboť si jej sám vybral. Pokud je obviněnému obhájce ustanoven ex-offo, může se stát, že obviněný svému obhájci nevěří a nechce s ním dostatečně spolupracovat. Je tedy obviněnému nejprve dána možnost, aby si obhájce zvolil sám a pokud si jej nezvolí sám, nebo mu ho nezvolí ani jeho zákonný zástupce, může mu ho také zvolit jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec a další. Obhájce je při výkonu obhajoby vázán rozsahem zmocnění, nesmí vykonávat nic proti vůli obviněného a vždy vystupuje jménem obviněného nikoli jménem svým⁹². Za svého obhájce si lze zvolit kteréhokoliv advokáta. V praxi pak funguje institut zvolení obhájce tak, že obhájce podepíše s obviněným plnou moc k zastupování, kterou předloží orgánu činnému v trestním řízení a ten ji založí do spisu. Obviněný si může zvolit místo obhájce, kterého mu osoba k tomu oprávněná zvolila, jiného obhájce. Tímto úkonem pak zanikají všechna oprávnění původního obhájce. Přestože zmocnění tímto způsobem zaniklo, je obhájce původně ustanovený nebo zvolený podle výslovného znění zákona povinen pokračovat ve výkonu obhajoby a provádět ve prospěch obviněného potřebné úkony obhajoby do doby, než obhajobu osobně převezme později zvolený obhájce⁹³.

Obviněný často změní svého obhájce z důvodu zkvalitnění obhajoby. Orgány činné v trestním řízení ale mohou spatřovat ve změně obhájce obstrukce obviněného snažícího se prodlužovat a komplikovat trestní řízení⁹⁴. Může také nastat situace, kdy chce již obžalovaný změnit svého obhájce. V takovém případě by se měl nový obhájce zajímat o důvody, ze kterých chce obžalovaný změnit svého obhájce, neboť se nově zvolený obhájce neúčastnil osobně všech úkonů v přípravném řízení a pouhé předání listinných dokumentů a nastudování celé věci nemusí mít zpravidla takový efekt, jako obhajoba vykonávaná od počátku zahájení trestního stíhání až do konání hlavního líčení. V řízení před soudem je uplatňována zásada rovnosti zbraní mezi stranou obhajoby a obžaloby. Může však dojít k narušení této zásady. Je tomu tak v případě, že nově zvolený obhájce nemá možnost krátce před konáním hlavního líčení prostudovat spis v rozsahu několika set či tisíců stran⁹⁵. Pokud by obžalovaný chtěl

⁹² MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P.: Kurs trestního práva, trestní právo procesní, C.H.BECK, Praha 2007, str. 256.

⁹³ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 80.

⁹⁴ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 83.

⁹⁵ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 85.

v takovém případě změnit svého obhájce, měl by ho o všech negativních dopadech tohoto převzetí nový obhájce informovat pro případ, že by nebyl s výsledkem obžalovaný spokojen a nedával celou vinu svému nově zvolenému obhájci.

3.5. Obhajoba více obhájci

Pokud by chtěl být obviněný hájen několika obhájci, je důležité, aby činnost těchto obhájců byla vhodně vedena a nedocházelo mezi nimi k žádným rozporům. Jen tímto provedením může mít obhajoba několika obhájci najednou kladný efekt. Každý ze zvolených obhájců je však povinen poskytovat obviněnému dostatečnou právní pomoc a využívat všech prostředků k obhajobě, které mu zákon přiznává. Každý z obhájců má ze zákona postavení obhájce dle § 41, trestního řádu⁹⁶. Pokud by obhájci podali více návrhů, žádostí nebo opravných prostředků, neměly by tyto dokumenty být zcela odlišné nebo by si neměly přímo odporovat. To by pak vedlo spíše ke zhoršení celé obhajoby, neboť by v tomto případě nešlo o jednotný procesní postup. Kdyby obviněný neoznámil orgánům činným v trestním řízení, kterého ze zvolených obhájců zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení, má právo určit jej předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. Tato skutečnost je následně oznámena všem zvoleným obhájcům.⁹⁷ Bylo nezbytné tuto situaci zákonem upravit, neboť v posledních letech vzrostl počet obviněných, kteří si zvolí více obhájců a výrazně vzrostly náklady orgánů činných v trestním řízení za vyrozumívání více zvolených obhájců a za doručování písemností.

Všichni zvolení obhájci mají právo podat odvolání v osmi denní lhůtě. Tato lhůta počíná pro všechny obhájce běžet ode dne doručení obhájci, který byl určen k přijímání písemností. Stejně tak všem obhájcům běží tři denní lhůta k podání stížnosti proti usnesení. Tato lhůta počíná všem obhájcům běžet ode dne doručení obhájci, který byl k doručování písemností určen. Všichni obhájci jsou oprávněni nahlížet do spisu. Každý si může libovolně ze spisu pořizovat své poznámky či kopie, za něž si hradí sám potřebné náklady⁹⁸. Jako další právo obhájců je zákonem upraveno právo obhájce mluvit s obviněným, je-li ve vazbě. Všichni obhájci jsou oprávněni hovořit s obviněným bez přítomnosti třetí osoby. Obhájci mají dále právo zúčastnit se všech úkonů, kterých je oprávněn se účastnit obviněný. Pokud jde o společnou obhajobu, kdy je obviněným zmocněno několik obhájců, realizuje se toto právo

⁹⁶ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 49.

⁹⁷ § 37 odst. 3, trestního řádu.

⁹⁸ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 50.

zejména společnou domluvou všech obhájců, kdy se navzájem domluví, kdo se jakého úkonu zúčastní.

3.6. Ustanovený obhájce

Pokud si v případech, kdy obviněný musí mít obhájce, svého obhájce nezvolí, je mu ustanoven. Je mu ustanoven na dobu, po kterou trvají důvody nutné obhajoby⁹⁹. Pokud jsou splněny důvody nutné obhajoby, musí být nejprve obviněnému dána možnost, aby si zvolil svého obhájce sám. Je zde dána obviněnému dostatečná možnost pro svobodný projev jeho vůle, kým chce být zastupován a to především pro to, aby svému obhájci dostatečně věřil, sdělil mu podstatné skutečnosti a mohl tak prostřednictvím svého obhájce dosáhnout nejpriznivějšího výsledku. Obhájce ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení soudce. Pokud pominou důvody nutné obhajoby, ruší jeho ustanovení rovněž předseda senátu nebo soudce. Obviněný je zásadně povinen hradit náklady obhajoby, jestliže však nesplňuje obviněný podmínky pro obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Ustanovený obhájce je povinen obhajobu převzít.

Z důležitých důvodů může být obhájce na svou žádost nebo na žádost obviněného povinnosti zproštěn a místo něho ustanoven obhájce jiný¹⁰⁰. Mezi důležité důvody můžeme řadit zejména narušení důvěry mezi obviněným a obhájcem, nebo pokud obhájce poskytl právní pomoc jiné osobě, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá a další dle § 40, trestního řádu. O zproštění povinnosti obhajoby obviněného musí obhájce požádat, jinak musí nadále obhajobu vykonávat. Pokud by tak advokát neučinil, může být jeho chování předmětem kárného řízení, probíhajícího před Českou advokátní komorou. Stejně jako obhájce, může také obviněný žádat o ukončení výkonu obhajoby ustanoveným obhájcem. Pokud je takovéto žádosti vyhověno, musí být obviněnému ustanoven obhájce nový. V tomto případě se nepoužije ustanovení § 38 odst. 1 o určení lhůty ke zvolení obhájce. Obviněný má však právo kdykoliv sám si zvolit obhájce jiného, přičemž v okamžiku zvolení obhájce zanikají obhajovací práva obhájce ustanoveného¹⁰¹.

⁹⁹ MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P.: Kurs trestního práva, trestní právo procesní, C.H.BECK, Praha 2007, str. 257.

¹⁰⁰ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 88.

¹⁰¹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 90.

3.7. Společný obhájce

Jako společného obhájce označujeme obhájce, který hájí několik obviněných najednou. Institut společného obhájce nalezneme upraven v § 38 odst. 2, kde je stanoveno, že pokud je obviněných několik, ustanoví se těm, jejichž zájmy si v trestním řízení neodporují zpravidla obhájce společný. Jak již je zmíněno v tomto odstavci, tak si nesmí zájmy obviněných odporovat, neboť pokud by jeden obviněný shazoval vinu na druhého, nešlo by vykonávat společnou obhajobu těchto obviněných. To však neplatí, pokud by byly ve výpovědích obviněných drobné rozpory, neboť je velmi problematické zajistit, aby všichni obvinění tvrdili přesně totéž. Společný obhájce může být ustanoven například v situaci, kdy je několik obviněných stíháno pro stejný skutek a všichni jej shodně popírají. Realizace společné obhajoby pak probíhá tak, že společný obhájce při podání různých žádostí a návrhů, nijak nekonkretizuje jednotlivá tvrzení všech obviněných, ale vystupuje jménem všech jako celku. V praxi se pak může stát, že je ustanoven společný obhájce několika obviněných v době, kdysi jejich zájmy v trestním řízení neodporují nebo takový rozpor není zřejmý¹⁰².

Pokud by však později vyplavalo na povrch, že si zájmy obviněných velmi odporují, musí být bezpodmínečně každému obviněnému ustanoven obhájce svůj. Bylo by velmi nevhodné, aby později před soudem vystupoval s argumenty proti obviněnému, kterého dříve hájil a projednával s ním otázky obhajoby¹⁰³. Pokud si začnou zájmy obviněných prudce rozporovat, společný obhájce se rozhodne, kterého z nich bude nadále hájit. V této volbě pak můžeme spatřovat jakési zvýhodnění toho obviněného, v jehož obhajobě dříve společný obhájce pokračuje, neboť zná mnoho skutečností o celém případě již od počátku zahájení trestního stíhání a rovněž dobře zná i tvrzení ostatních obviněných. Naopak negativní důsledky mohou nastat u obviněných, kteří si zvolili nového obhájce a ten se musí s celým spisem důkladně seznámit, neboť nezná případ od počátku trestního řízení. Myslím si, že toto platí obecně u každé individuální obhajoby, kdy je velmi problematické a obtížné se důkladně seznámit s celou problematikou celého sporu a připravit pak efektní obhajobu, když klient často přijde požádat o právní zastoupení zpravidla po vyrozumění o konání hlavního líčení. Z praxe bych chtěla jen podotknout, že takové případy málokdy advokát převezme obhajobu, i přestože má rozsáhlé zkušenosti v oblasti trestního práva.

¹⁰² VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 88

¹⁰³ FIŠER K.: Některé problémy obhajoby při střetu zájmu mezi spoluobviněnými. Bulletin advokacie 1985, č. 11, str. 134 - 142

3.8. Vyloučení obhájce

Obhájcem nemůže být advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby¹⁰⁴. Dále v trestním řízení nemůže být obhájcem advokát, který v něm vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník, což je upraveno v § 35 odst. 3, trestního řádu. O vyloučení obhájce rozhoduje předseda senátu. Pokud by šlo o vyloučení již v přípravném řízení, rozhodl by soudce, a to v obou případech i bez návrhu. Dále může být obhájce vyloučen také z důvodu, kdy se opakovaně nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná, ani nezajistí účast svého zástupce, ačkoliv byl řádně a včas o takových úkonech vyrozuměn¹⁰⁵. Proti takovému rozhodnutí o vyloučení obhájce je přípustná stížnost. Ustanovení § 35 trestního řádu bylo do trestního řádu zavedeno až novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. Přijetím této novely reagoval zákonodárce na některé případy z praxe, kdy byli trestně stíháni advokáti, kteří zároveň vykonávali obhajobu spoluobviněných¹⁰⁶. U zvoleného obhájce dochází k vyloučení z obhajování a u ustanoveného obhájce pak ke zproštění z povinnosti obhajování. Před tím, než dojde k rozhodnutí o vyloučení, je zde dána obviněnému i obhájci možnost, aby se k věci vyjádřili. Nevyjádřil-li se, je možno rozhodnout o vyloučení i bez takového vyjádření¹⁰⁷.

Pokud zákon hovoří o vyloučení obhájce z trestního řízení z důvodu, že obhájce v tomto trestním řízení má postavení svědka, znalce nebo tlumočníka, je tím myšleno, že skutečně vystupuje, tedy vypovídá jako svědek, znalec nebo tlumočník¹⁰⁸. Obhájce se v takovém případě musí rozhodnout, jakou funkci bude v trestním řízení zastávat. Po novele se toto omezení netýká již samotného řízení před soudem, ale rovněž celého přípravného řízení, vykonávacího řízení a také řízení o opravných prostředcích. Dále pokud se obhájce nedostaví k úkonům, při nichž je jeho účast nezbytná, může být rovněž vyloučen. Nezbytnými úkony je míněno hlavní líčení v případech nutné obhajoby, kdy hlavní líčení nelze konat bez přítomnosti obhájce, veřejné zasedání o odvolání, kdy obžalovaný podle § 263 odst. 3,

¹⁰⁴ § 35 odst. 2, trestního řádu.

¹⁰⁵ § 37a odst. 1, písm. b), trestního řádu.

¹⁰⁶ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 62.

¹⁰⁷ VANTUCH, P.: Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného, Bulletin advokacie 2002, č. 11, str. 11-12.

¹⁰⁸ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 64.

trestního řádu musí mít obhájce ve všech případech, kdy ho musí mít v hlavním líčení a veřejné zasedání o dovolání, kdy podle § 265r odst. 3, trestního řádu musí mít obhájce v případech nutné obhajoby uvedených v § 36a odst. 2 písm. a) až d), trestního řádu. Jako další důvod pro vyloučení obhájce lze shledat při obhajobě více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují. Tomuto důvodu vyloučení obhájce jsem se již krátce věnovala v kapitole týkající se společného obhájce, takže jej nebudu dále rozvádět.

3.9. Postavení obhájce v řízení proti mladistvému

Vzhledem k tomu, že má práce je zaměřena pouze na obhajobu, nebudu se nijak pozastavovat nad pojmy, jako jsou mladiství, provinění a další dle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Jak jsem již zmínila v kapitole o nutné obhajobě, jeden z důvodů nutné obhajoby je právě situace, kdy je trestní řízení vedeno proti mladistvému. V tomto případě tedy musí mít mladiství obhájce vždy. Mladiství má právo zvolit si obhájce a radit se s ním i během úkonů prováděných orgánem činným podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže¹⁰⁹. U mladistvých je role obhájce velmi důležitá, mohu říci, že podstatně důležitější než u obviněných starších osmnácti let. Mladiství nezná dostatečně svá práva a není schopen sám účelně chápat smysl trestního řízení. Není tedy ani schopen sám realizovat obhajobu. Mladiství musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle shora uvedeného zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu. Institut nutné obhajoby je u mladistvých koncipován širěji než u plně trestně odpovědných osob¹¹⁰.

Pokud by nastala situace, že mladiství obviněný nemá obhájce, ačkoliv ho v takovém případě mít musí, lze provádět jen takové úkony, které nesnesou odkladu. Pokud by byly prováděny i jiné úkony, které by šlo provést i později a mladiství obviněný by neměl v tomto případě obhájce, došlo by tímto postupem k výraznému porušení práva na obhajobu. Mladistvému zákon přiznává možnost zvolení si svého obhájce nebo mu jej může zvolit zákonný zástupce. Pro zvolení je poskytnuta lhůta. Pokud nevyužije obviněný mladiství svého práva zvolit si obhájce nebo mu jej ani nezvolí zákonný zástupce, může mu ho zvolit jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, druh, jakož i

¹⁰⁹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 523.

¹¹⁰ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 523.

zúčastněná osoba, a to i proti jeho vůli¹¹¹. Pokud by si jej sám nezvolil, nebo mu ho nikdo jiný nezvolil, musí mu být obhájce ustanoven.

¹¹¹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 524.

4. Postavení obhájce v jednotlivých fázích trestního řízení

4.1. Přípravné řízení

Přípravné řízení je velmi důležitá část trestního řízení. Musí zde být dodrženy všechny zásady vztahující se k celému trestnímu řízení tak, aby nebyly žádné úkony provedeny v rozporu se zákonem. Účelem přípravného řízení je náležitě zjistit trestné činy a za řádně objasněné trestné činy pak spravedlivě potrestat pachatele. Přípravné řízení může skončit několika způsoby. Může skončit podáním obžaloby nebo může být od trestního stíhání upuštěno. V přípravném řízení se také zajišťují důkazy a osoba obviněného pro budoucí trestní řízení před soudem¹¹². Při zajištění důkazů už realizuje obviněný sám nebo prostřednictvím svého obhájce své právo na obhajobu. Může navrhopvat důkazy, které svědčí o nevině obviněného nebo které jeho vinu zmírňují. Obhájce musí vyvíjet v této fázi velkou aktivitu, neboť svým jednáním může často docílit zastavení trestního stíhání. Dále může také svým postupem přimět poškozeného, aby uzavřel s obviněným dohodu o náhradě škody, čímž dojde k jakémusi narovnání. Narovnání je jeden z druhů odklonů v trestním řízení. V této fázi trestního řízení tedy velmi záleží na obviněném a jeho obhájci, jakou zvolí taktiku a jakým směrem pak směřují obhajobu. V přípravném řízení musí být provedeny důkazy, které by nebylo z vážných důvodů možno provést později. Je tím míněn zejména výslech umírajícího svědka, ohledání místa činu, ohledání osoby a další, které musí být provedeny bez zbytečného odkladu. Jde o tzv. neodkladné a neopakovatelné úkony. Trestní řízení může být zahájeno sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů nebo usnesením o zahájení trestního stíhání¹¹³. Po přijetí zákona č. 265/2001 Sb. vznikaly spory o tom, zda lze jako důkaz před soudem použít výpovědi policistů, kteří sepsali záznam o podaném vysvětlení. Orgány činné v trestním řízení se přikláněli k tomu, že tyto výpovědi jsou použitelné jako důkaz, zatímco obhájci s tímto způsobem zásadně nesouhlasili.

V této věci Ústavní soud přijal náleží ÚS 165/2004 USn. V tomto náleží je stanoveno, že účelem trestního řízení není jenom spravedlivé potrestání pachatele, nýbrž i „fair“ proces, který je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu¹¹⁴. Z tohoto náleží plyne, že výpověď policistů, kteří pořizovali záznam o podaném vysvětlení nelze použít jako důkaz před soudem. Je nutno zde zmínit právo každého, kdo je vyslýchán, čímž je

¹¹² VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 124.

¹¹³ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 133.

¹¹⁴ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 134.

právo na právní pomoc, což plyne z čl. 37 odst. 2 LZPS. Důležitou úlohu má obhájce, jehož klient (obviněný) je ve vazbě. V tomto případě by měl obhájce nejen vykonávat všechny potřebné kroky k obhajobě, ale také být pro obviněného či obžalovaného morální podporou. Obhájce by se měl v případě obhajoby ve vazební věznici řídit obecnými hledisky. Veškerý styk s obviněným vyřizovat s urychlením, aby nebrzdil orgány činné v trestním řízení, respektovat plně presumpci nevinu v tónu korespondence i ve způsobu jednání s obviněným a všemi prostředky obhajoby usilovat o ukončení vazby, nejsou-li zákonné vazební důvody opřeny přesvědčivě o spolehlivě zjištěné skutečnosti nebo pokud takové důvody již pominuly¹¹⁵.

4.2. Předběžné projednání obžaloby

Důvody, kdy předseda senátu nařídí předběžné projednání obžaloby, jsou zakotveny v § 186, trestního řádu. Po novele trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. zůstaly důvody předběžného projednání obžaloby stejné, jen byly ještě doplněny o písmena e) a f). Pokud předseda senátu nařídí předběžné projednání obžaloby, může být tato skutečnost pozitivní pro obhajobu. Po předběžném projednání obžaloby může totiž být věc vrácena státnímu zástupci k došetření. Zde spatřujeme výrazný rozdíl mezi dvěma řízeními před soudem, tj. předběžným projednáním obžaloby a hlavním líčením, neboť při hlavním líčení již nelze věc vrátit státnímu zástupci k došetření. Tato fáze trestního řízení je fází fakultativní, neboť nenastává ve všech případech. Může však nastat i z iniciativy obhájce obviněného, neboť může po obdržení opisu obžaloby, podat k soudu návrh na zastavení trestního stíhání či na vrácení věci státnímu zástupci k došetření. Soud by měl po obdržení tohoto návrhu řádně a pečlivě prostudovat spis a zvážit, zda nejsou splněny podmínky pro předběžné projednání obžaloby. Právo na obhajobu je také porušeno tím, je-li v přípravném řízení doplňováno vyšetřování výsledkem svědka a obhájce obviněného není o tomto úkonu řádně vyrozuměn, ačkoliv vyšetřovatele požádal o vyrozumívání o všech úkonech. Předběžné projednání obžaloby se koná zpravidla v neveřejném zasedání. Pokud by však považoval předseda senátu za potřebné, o předběžném projednání obžaloby se rozhodne ve veřejném zasedání¹¹⁶. Veřejného zasedání má právo se obhájce obviněného účastnit. Při této fázi trestního řízení není přípustné provádět důkazy vztahující se k vině a trestu, které jsou vyhrazeny hlavnímu líčení¹¹⁷. Shrneme-li postavení obhájce při předběžném projednání obžaloby, je významné,

¹¹⁵ MANDÁK V., ŠTĚPÁN J.: K obhajobě v přípravném řízení. Zprávy advokacie, 1965, září, str. 71.

¹¹⁶ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 134.

¹¹⁷ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 417.

zda sám podá podnět k soudu, aby byla tato fáze vůbec nařízena. Výsledek může být pro obviněného často pozitivní.

4.3. Hlavní líčení

Pokud nenastane nějaké situace dle § 188 odst. 1, 2, doručuje se obžaloba obžalovanému a jeho obhájci. O hlavním líčení můžeme říci, že je jakýmsi klíčovým momentem celého trestního řízení. Při hlavním líčení se rozhoduje o vině obžalovaného a o trestu, případně o uložení ochranného opatření. Společně s obžalobou je obžalovanému a jeho obhájci doručeno předvolání k hlavnímu líčení, kde je sdělen termín konání hlavního líčení. Soud vychází při hlavním líčení ze skutečností uvedených v obžalobě. Vyrozumění o konání hlavního líčení musí být zasláno 5 pracovních dnů před konáním hlavního líčení. V praxi zachování této lhůty funguje tak, že pokud nebylo dodrženo 5 pracovních dnů a obžalovaný prohlásí, že trvá na zachování lhůty, musí být hlavní líčení odročeno. Pokud má obžalovaný svého obhájce, obhájce má velmi důležitou úlohu již před konáním hlavního líčení. Obhájce by měl svého klienta na průběh hlavního líčení řádně připravit a být mu tak rovněž psychickou podporou, a to jak v případě obhájce ex-offo, tak obhájce uděleného na plnou moc. Protože bude obžalovaný před soudem slyšen, jeho obhájce ho připravuje hlavně na jeho výpověď, aby před soudem neuváděl jiné skutečnosti, než při vyšetřování v přípravném řízení. Jinak za něj veškeré úkony před soudem činí obhájce. Obhájce by se měl na řízení připravit důkladně, aby mohl pohotově reagovat na všechny přitěžující skutečnosti, které mohou vést k uložení vyšší trestní sazby a usilovat, pokud je to možné, aby byl jeho klient viny zproštěn. Obžalovaný může prostřednictvím svého obhájce ještě při hlavním líčení podat návrh na doplnění dokazování, případně i v závěrečné řeči. Přesto vzhledem k novému pojetí hlavního líčení, soudy od 1.1.2002 usilují o to, aby takové návrhy byly podány s časovým předstihem, ještě před konáním hlavního líčení¹¹⁸. Pokud obviněný nemá obhájce, doručuje soud výzvu k návrhům na doplnění dokazování přímo obviněnému. Předseda senátu by měl průběh hlavního líčení zajistit tak, aby bylo možné rozhodnout bez odročení. Obecně platí, že hlavní líčení nelze provést bez přítomnosti obžalovaného. Zákon však připouští situace, kdy lze konat hlavní líčení bez přítomnosti obžalovaného. Jde o případ, kdy soud má za to, že lze věc spolehlivě rozhodnout a účelu trestního řízení lze dosáhnout i bez přítomnosti obžalovaného a zároveň musí být splněna podmínka, že obžaloba byla obžalovanému řádně

¹¹⁸ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 430.

doručena a obžalovaný byl k hlavnímu líčení řádně předvolán a byl obžalovaný o skutku, který je předmětem obžaloby některým orgánem činným v trestním řízení vyslechnut a bylo dodrženo ustanovení o zahájení trestního stíhání a obviněný byl upozorněn na možnost prostudovat trestní spis a učinit návrhy na doplnění vyšetřování¹¹⁹. Lze připustit i situaci, kdy obžalovaný se na hlavní líčení dostaví kvůli své výpovědi a dále prostřednictvím svého obhájce prohlásí, že trvá na tom, aby dále probíhalo hlavní líčení bez jeho přítomnosti, včetně vyhlášení rozsudku. Taková skutečnost musí být zaprotokolována. Takové rozhodnutí učiní obhájce obžalovaného zpravidla tehdy, když má za to, že by mohla jeho přítomnost při hlavním líčení zhoršit jeho postavení, neboť by nemusel unést výpovědi svých blízkých, jakožto svědků. Aby bylo řádně zajištěno právo na obhajobu, musí být obhájce u hlavního líčení přítomen po celou dobu nebo místo sebe zajistit substituci. Pokud se hlavní líčení odrokuje na pozdější termín, obdobně jako před konáním hlavního líčení se obhájce i se svým klientem na další jednání řádně připraví. Pokud je klient ve vazbě, měl by i zde svého klienta informovat o stavu věci a navštívit ho. Při samotném průběhu hlavního líčení musí rovněž dbát na to, aby byly dodrženy všechny zásady, tj. zásada zákonného procesu, zajištění práva na obhajobu, zásada oficiality a zásada vyhledávací, zásada obžalovací, zásada presumpce nevinny, zásada ústnosti a bezprostřednosti, zásada volného hodnocení důkazů, zásada zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, zásada veřejnosti a zásada spolupráce se zájmovými sdruženími. Blíže jsou zásady specifikovány v úvodu celé práce. Téměř všechny zásady byly dále rozvedeny judikaturou soudů.

4.4. Opravné řízení

Pokud není rozhodnutí, které bylo vydané v prvním stupni uspokojivé pro všechny procesní strany, trestní řád připouští napadení takového rozhodnutí opravnými prostředky. Jak jsem již zmínila v části věnující se obhájci, rozlišujeme opravné prostředky řádné a mimořádné. Zpravidla platí, že osvobozující rozsudek nebude vyhovovat státnímu zástupci a s odsuzujícím rozsudek nebude spokojen obžalovaný a jeho obhájce. Hlavní podstata opravného řízení spočívá v tom, že se trestní řád snaží zamezit vydávání nesprávných rozhodnutí. Nesprávnost rozhodnutí se může projevit ve vadách skutkových, vadách právních

¹¹⁹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 432.

a vadách procesního postupu¹²⁰. Základním řádným a nejčastěji podávaným opravným prostředkem v trestním řízení je odvolání. Odvolání je přípustné proti každému dosud nepravomocnému rozsudku soudu I. stupně¹²¹. Opravné řízení není obligatorní fází trestního řízení. Nastává pouze tehdy, když je podáno odvolání. Pro obhajobu je důležité, že obžalovaný nemůže podat odvolání proti odůvodnění rozsudku, může však napadnout odůvodnění v souvislosti s určitým výrokem a dovozovat, že konkrétní výrok je nesprávný, neúplný nebo, že chybí¹²². Oproti státnímu zástupci, může obžalovaný podat odvolání pouze pro svůj prospěch. V odvolání se napadá výrok o vině, o trestu, výrok o ochranném opatření a výrok o povinnosti nahradit poškozenému škodu způsobenou trestným činem. Trestní řád připouští napadnout odvoláním i zprošťující rozsudek.

Pokud bych měla popsat postavení obhájce v průběhu opravného řízení, obhájce podává odvolání jménem obžalovaného a v jeho prospěch. Obhájce nepatří do skupiny osob se samostatnými obhajovacími právy. Obhájce začíná běžet lhůta pro podání odvolání od dne následujícího po dni, kdy mu byl doručen rozsudek. Lhůta pro podání odvolání činí 8 dní. Obhájce může podat v zákonné lhůtě pouze blanketní odvolání, které následně odůvodní. Lhůta pro odůvodnění nesmí být nepřiměřeně dlouhá. Z odvolání musí být jasné, proti jakému rozsudku odvolání směřuje a v čem spatřuje obžalovaný nesprávnost předmětného rozhodnutí. Úloha obhájce v této fázi trestního řízení je velmi důležitá, neboť dobře argumentovaným odvoláním může svého klienta zbavit trestu, nebo alespoň docílit snížení trestu, či zproštění viny. Pokud obžalovaný nedá svému obhájci pokyn k podání odvolání a obhájce shledá podání odvolání prospěšné pro obžalovaného, může takové odvolání podat i bez pokynu svého klienta. Obhájce by měl svému klientovi objasnit podstatu podání odvolání, neboť řada klientů může mít například obavy, že může být po podání odvolání rozhodnuto ve věci k tíži obžalovaného. V tomto případě je důležité postavení obhájce, který by měl svému klientovi vysvětlit zásadu reformationis in pieus. Může nastat také situace, kdy obhájce neshledá důvody pro podání odvolání, ale obžalovaný na podání odvolání trvá. V takovém případě musí obhájce svého klienta poslechnout a řídit se jeho pokynem. Stejně musí obhájce postupovat v souladu s pokynem klienta tehdy, když mají odlišné názory na to, do kterého výroku je vhodné podat odvolání¹²³. Obhájce by měl vždy usilovat o to, aby se s klientem

¹²⁰ MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P.: Kurs trestního práva, trestní právo procesní, C.H.BECK, Praha 2007, str. 878.

¹²¹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 478.

¹²² VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 479.

¹²³ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 480.

shodli na tom, proti kterému výroku je nejvhodnější odvolání podat. To jak obhájce dokáže svého klienta přesvědčit, pramení ze vzájemné důvěry mezi nimi.

Pokud obžalovaný nemá obhájce, neznamená to, že sám nemůže podat odvolání. Takové právo má obžalovaný vždy. Obžalovaný je předsedou senátu po vynesení rozsudku řádně poučen o svém právu podat odvolání. Toto poučení je rovněž důležitou náležitostí písemného vyhotovení rozsudku.

V této kapitole jsem se věnovala hlavně odvolání a jeho podání. Obhájce však může již během přípravného řízení podávat jménem obviněného stížnost, která patří také do skupiny řádných opravných prostředků. Mám nyní na mysli například stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání. I v tomto případě je úloha obhájce velmi důležitá, neboť dobře odůvodněnou stížností může být usnesení o zahájení trestního stíhání zrušeno. Věc je pak skončena v přípravném řízení, což je velmi pozitivní výsledek pro obviněného.

4.5. Vykonávací řízení

Podstata vykonávacího řízení je v nuceném uskutečnění obsahu rozhodnutí příslušného orgánu činného v trestním řízení¹²⁴. Dále musí být splněna podmínka, že obsah předmětného rozhodnutí nebyl splněn dobrovolně. Tato fáze tedy není obligatorní částí trestního řízení, nýbrž fakultativní, neboť nastane, až když není plněno dobrovolně. Významné je toto řízení zejména tím, že podporuje dosažení účelu trestního řízení. Od vykonávacího řízení se někdy odlišuje výkon trestu. Toto dělení realizuje například německá legislativa, která v rámci pojmu uskutečňování trestu rozlišuje vykonávací řízení a výkon trestu v relaci k odnětí svobody¹²⁵. Stejně jako u předchozích částí trestního řízení, musí být i v rámci vykonávacího řízení respektovány obecné zásady, zejména zásada zákonnosti trestního práva. Je tím míněna zásada zákonnosti jak trestního práva hmotného, tak i trestního práva procesního. Zakotvení těchto zásad nalezneme v čl. 39 LZPS, kde je stanoveno, že jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit. Trestnímu právu procesnímu a zmíněné zásadě zákonnosti se pak věnuje čl. 8 odst. 2 LZPS, kde je zakotveno, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon a nikdo nesmí být

¹²⁴ MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P.: Kurs trestního práva, trestní právo procesní, C.H.BECK, Praha 2007, str. 1004.

¹²⁵ MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P.: Kurs trestního práva, trestní právo procesní, C.H.BECK, Praha 2007, str. 1004.

zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku. Pokud bychom dále vycházeli z ústavních zákonů, a to konkrétně z Listiny základních práv a svobod a z Ústavy, je důležité zmínit také ustanovení čl. 2 odst. 2 LZPS a čl. 2 odst. 3 Ústavy. Podle těchto ustanovení lze trestní moc uplatňovat pouze na základě zákona. Při výkonu některých trestů nebo ochranných opatření dochází k omezování základních práv a svobod. Meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou základních práv a svobod upraveny zákonem¹²⁶. Pokud tedy bude docházet k omezování některých základních práv a svobod, musí být vždy dodržena zásada zákonnosti. V této fázi trestního řízení už zpravidla nehraje obhájce významnou roli, neboť zde postačí splnění podmínek pro výkon rozhodnutí a je vynucováno státní mocí. Podmínkami se rozumí zejména existence určitého rozhodnutí a jeho vykonatelnost. Základní podmínkou pro vykonatelnost je právní moc. Co se týče věcné a místní příslušnosti, tak obecně platí, že rozhodnutí vykonává orgán, který rozhodnutí vydal.

Pokud jde o mladistvé je zde upraven speciální režim pro výkon takových rozhodnutí. Pro příslušnost u mladistvých platí, že výkon rozhodnutí provádí orgán, který je v místě bydliště mladistvého nebo v místě kde se mladiství zdržuje nebo pracuje¹²⁷. Významné postavení má dále při výkonu rozhodnutí u mladistvých probační a mediační služba, která může efektivně pomoci s předmětným výkonem.

V rámci vykonávacího řízení nepřichází v úvahu užití zásady presumpce nevin, zásady přiměřenosti, neboť trest je již řádně vyměřen a zásady legality. Jinak platí, že stejně jako pro všechna předchozí řízení se uplatní zásady zakotvené v § 2 trestního řádu, vyjma shora uvedených. Kromě těchto zásad pak platí při vykonávacím řízení některé specifické zásady. Jsou to zásada bezodkladnosti výkonu, zásada nepřerušitelnosti výkonu, zásada korespondence výkonu, zásada výchovného vlivu výkonu a zásada kontroly.

Jak jsem již zmínila při výkonu rozhodnutí, nehraje obhájce odsouzeného významnou roli. Měl by však přispět k realizaci takového výkonu, za předpokladu, že by jeho klient nechtěl spolupracovat s příslušným orgánem, a to zejména psychickou podporou a vysvětlení celé situace svému klientovi. Pokud již jeho klient trest vykonává, může ho podpořit obhájce korespondencí či přímo osobní návštěvou. Dále by měl obhájce sledovat, zda nepřichází v úvahu možnost např. přeložení odsouzeného do jiného druhu věznice či nejsou splněny podmínky pro podání žádosti o upuštění výkonu zbytku trestu.

¹²⁶ Čl. 4 odst. 4, LZPS.

¹²⁷ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., STOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 686.

5. Úloha obhájce při dokazování

5.1. Výslech obviněného a obžalovaného

Pravidla pro provádění výslechu obviněného jsou upraveny v § 91 – 95, trestního řádu. Výslech obviněného je velmi významným procesním úkonem, při kterém se snaží orgán činný v trestním řízení získat co nejvíce informací pro další průběh trestního řízení. Výpověď obviněného může být použita jako důkaz v trestním řízení. Nejprve se zjišťuje totožnost obviněného a až poté se přistoupí k samotnému výslechu k věci. Obhájce by se měl před výslechem dostatečně seznámit s usnesením o zahájení trestního stíhání, aby mu byl zcela jasný skutek, pro který je jeho klient stíhán. Obhájce by měl popsat obviněnému průběh samotného výslechu a společně se na něj s obviněným připravit. Měl by ho poučit, že se s ním může v průběhu výslechu radit, vyjma již položené otázky, na kterou musí reagovat obviněný bez pomoci svého obhájce. Obviněný se může během výslechu vyjadřovat ke všem skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu a k důkazům o nich.

Dále by měl obhájce obviněného před výslechem poučit o tom, že má právo podávat návrhy na doplnění dokazování. Významnou úlohu má obhájce již před samotným výslechem, neboť musí dostatečně zvážit, zda nebude výhodnější k dané věci nevyprávět a připravit na to svého klienta. Pokud se obviněný rozhodne využít svého práva zvolit si obhájce až při započetí výslechu, je policejní orgán povinen tuto skutečnost zaprotokolovat a dát obviněnému přiměřenou lhůtu ke zvolení obhájce¹²⁸. Pokud tuto lhůtu policejní orgán obviněnému neposkytl a provedl by výslech bez přítomnosti obhájce, bylo by vážně porušeno právo na obhajobu. Jak jsem již uvedla, obviněný se může rozhodnout, zda bude k věci vypovídat či nikoliv.

Nesmí být nijak k výpovědi nucen. Pokud na něj byl vyvíjen jakýsi nátlak, bylo by tak zmařeno trestní řízení, neboť je čistě na obviněném, který má právo se k věci vyjádřit, nikoliv povinnost. Je tedy zakázán fyzický i psychický nátlak na obviněného. Pokud by byl nátlak i přes tento zákaz vyvíjen, měl by obhájce upozornit policejní orgán, že takto provedený výslech je absolutně neúčinný a chtít tuto skutečnost zaprotokolovat pro další průběh trestního řízení. Vzhledem ke skutečnosti, že obviněný je již před výslechem seznámen se skutkem, pro který je stíhán, musí mu být dána možnost, aby se podrobně vyjádřil k celému obsahu obvinění. Pokud nemá obviněný obhájce, může se stát, že spontánně sdělí skutečnosti, které

¹²⁸ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 166.

nejsou v popsáném skutku a které by se bez obviněného vyšetřující orgán nemusel nikdy dozvědět. Při přítomnosti obhájce se obviněný zpravidla takové chyby nedopustí. Obhájce může být celému výslechu přítomen, ale nemůže obviněného při výslechu zastoupit. K pokládání otázek se přistoupí až poté, co dokončil obviněný svou plynulou výpověď k věci. Pokládání otázek nesmí být sugestivní či kápiciozní. Pokud má obviněný obhájce, je ohlídání vyšetřovatele, aby nepokládal takové typy otázek úkol právě pro něj. Pokud se hájí obviněný sám, je velmi obtížné prokázat, že mu byly takové otázky položeny, neboť jsou na ně zaprotokolovány pouze odpovědi. Pokud otázkám, které mu jsou kladeny nerozumí a nerozumí jím ani jeho obhájce, může obhájce požádat policejní orgán, aby pokládal otázky jasně a srozumitelně. Snaží se tak obhájce zamezit tomu, aby obviněný neodpověděl na něco, na co nechce. O celém výslechu se vede protokol, který je obviněnému dán k podpisu. Při předložení písemného protokolu o výslechu, je na obhájci, aby řádně prošel obsah, zda nejsou zaprotokolované skutečnosti, které obviněný neuvedl, nebo je uvedl v jiném znění.

Výslech obviněného probíhá před vyšetřovatelem, kterým je zpravidla policejní orgán. Oproti tomu výslech obžalovaného se provádí již při řízení před soudem. O výslechu obžalovaného jsem se již zmínila v kapitole o hlavním líčení. Pro obhájce a jeho postavení zde platí, že stejně jako u výslechu obviněného je velmi důležitá příprava se svým klientem. Jen důkladnou přípravou lze dosáhnout co nejlepšího výsledku. Obhájce by měl především zajistit, aby se výpověď provedená při přípravném řízení nelišila od výpovědi před soudem.

Vzhledem k tomu, že má obhájce k dispozici protokol o výslechu obviněného, měl by s ním celou výpověď řádně projít, aby nedošlo ke zcela rozdílné výpovědi. Z takového jednání by bylo patrné, že v jednom případě obviněný či obžalovaný lže a byla by tak ohrožena celá obhajoba. Obhájce se může dále s obžalovaným domluvit na doplňujících otázkách, na které se spolu předem domluví a můžou mít pozitivní vliv na prokázání jeho nevinu, nebo alespoň zeslabení jeho viny. Při zahájení dokazování při hlavním líčení, mluví obžalovaný jako první, hned po přednesení obžaloby. Obžalovaný má být v průběhu výslechu dotázán, zda obžalobě porozuměl¹²⁹. Při samotném výslechu mu musí být dána opět možnost, aby se podrobně vyjádřil, zejména souvisle vylíčil skutečnosti, které jsou uvedeny v obžalobě. Po takovéto výpovědi mohou být, stejně jako v přípravném řízení, kladeny obžalovanému otázky. O celém hlavním líčení se rovněž pořizuje protokol. Na obhájci je opět povinnost, aby řádně ohlídal, zda tak jak skutečnosti obžalovaný uvedl, tak byly i zaprotokolovány.

¹²⁹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 439.

5.2. Výpověď svědka

Po novelizaci trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. byla rozšířena možnost výslechu svědků. Obžalovaný a jeho obhájce mohou žádat, aby jim bylo umožněno provést výslech svědka¹³⁰. Spis, který je předán po skončení přípravného řízení je zpravidla plný výpověďmi svědků, kteří podporují obžalobu. Obhajoba však může navrhnout výpověď svědka, který může mít zásadní význam pro zeslabení viny obžalovaného. Takový návrh může provést obhájce obžalovaného při hlavním líčení. Může rovněž žádat přímo provedení takového výslechu. Výsledky svědků, které navrhuje obhajoba, směřují vždy ke zpochybnění skutečností uvedených v obžalobě. Záleží tedy čistě na obhájci, zda požádá soud, aby mohl takový výslech svědka sám provést. Předseda senátu pak po poučení svědka předá slovo obhájci, který celý výslech provede. Pokud by však obhájce pouze navrhl výslech svědka a nepožádal o jeho provedení, není pravidlem, že předseda senátu automaticky umožní obhájci i jeho provedení. Svědkovi musí být dána nejprve možnost, aby se vyjádřil k věci, a pak jsou mu kladeny otázky. Otázky musí mít obhájce řádně připravené, aby pomocí výpovědi tohoto navrženého svědka a odpověďmi na položené otázky, zbavil viny svého klienta. Nebo se alespoň pokusil zpochybnit některé skutečnosti. Stejně jako při výslechu obviněného, nesmí jak obhájce nebo předseda senátu, který výslech provádí, pokládat kapciózní a sugestivní otázky.

Pokud však obžalovaný nemá obhájce, je pro něj velmi obtížné provést sám výslech určitého svědka, neboť důkladně nezná zásady, které musí být dodrženy při provádění výslechu. V takovém případě obžalovaný pouze svědka navrhne, ale provedení výslechu už přenechá předsedovi senátu. Shrňme-li tedy toto ustanovení o navržení a provedení výslechu svědka, je zpravidla velmi výhodné mít v tomto případě svého obhájce, neboť obhájce napadne osoba, která může mít pozitivní vliv na obhajobu a dále si řádně promyslí, jak bude provádět celý výslech a jaké otázky bude předmětnému svědkovi klást. To však neplatí pouze u tohoto navrženého svědka, ale týká se všech svědků, kteří vypovídají jak v rámci přípravného řízení, tak při hlavním líčení. Povinností obhájce není zúčastnit se všech výslechů v rámci přípravného řízení, ale má na to právo a je to pro obhajobu velmi výhodné, neboť může již v této fázi trestního řízení pokládat všem vyslychaným svědkům otázky a postupně

¹³⁰ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 457.

si tak připravovat obhajobu obviněného. Pokud by se obhájce výslechu nezúčastnil, může požádat o zaslání protokolu o výslechu svědka. Pouhé přečtení si takového protokolu však nemá takový efekt jako osobní účast, neboť z písemného projevu svědka lze těžko odhadnout věrohodnost takového tvrzení.

Co se týče výslechu svědka před soudem, může rovněž obhájce klást vyslýchaným svědkům otázky. Vzhledem k tomu, že má obhájce k dispozici již před hlavním líčením protokoly s výpověďmi svědků, vyslechnutých v rámci přípravného řízení, může si již některé otázky připravit dopředu a nečekat až na jeho výpověď před soudem. Stejně tak může upozornit soud na tu skutečnost, kterou uvedl v rámci přípravného řízení jinak, než při výpovědi před soudem. Obhájce by měl být bystrý a neměla by mu uniknout žádná informace, která by měla zhoršit postavení obžalovaného. Proto se vyplatí mít v trestním řízení svého obhájce, neboť je obžalovaný před soudem vystaven velikému stresu a není v jeho silách, aby sám uhlídal všechny skutečnosti a zajistil tak co nejefektivnější obhajobu. Neznamená to, že obhájce nepustí obžalovaného ke slovu. Zákon umožňuje, aby otázky svědkům, ať již jsou předvoláni soudem na návrh obhajoby, či nikoliv, kladl jak obhájce, tak obžalovaný¹³¹. Měla by mezi nimi však existovat určitá dohoda, aby pokládané otázky měly určitý smysl. V praxi to pak funguje tak, že se ptá nejdříve obhájce a následně, pokud má ještě nějaký nápad samotný obžalovaný, může položit své otázky. Obhájce by měl na hlavní líčení obžalovaného připravit tak, aby zbytečně nezhoršil špatně položenými otázkami postavení celé obhajoby.

¹³¹ VANTUCH, P.: Obhajoba obviněného, C.H.Beck v Praze 2010, str. 461.

6. Srovnání se zahraniční úpravou – Německo

6.1. Závaznost Evropské úmluvy o lidských právech

Stejně jako Česká republika, je i Spolková republika Německo vázána Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Ve Spolkové republice Německo platí od roku 1953, tedy více než 50 let. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod by měla být součástí norem a evropské trestní soudy by ji měly brát jako samozřejmost. Při zavádění konvence do německého práva mnoho lidí zastávalo názor, že nelze očekávat v německém trestním právu a trestním procesním právu žádnou velkou změnu, protože garance německé ústavy, základního zákona a německého trestního procesu, jsou silnější než samotná konvence¹³². Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod přinesla nová práva a nové svobody. Nejvýznamnější pro německou úpravu byly ustanovení týkající se řádného řízení, řádného řízení a presumpce neviny, které jsou v úmluvě upraveny v čl. 6. Tyto garance byly v Německu známy, ale Úmluva zavedla jejich jasné vymezení. Německo tedy krátce po přijetí Úmluvy, Úmluvu příliš nerespektovalo. Nyní je však situace jiná. Úmluva se stala podstatně známější a je považována za řádný pramen práva¹³³. Obtížnější je přihlížení k judikatuře štrasburského soudu pro lidská práva, neboť není pro německé soudy lehce přístupná. Daleko přístupnější je pro německé soudy např. judikatura německého Spolkového ústavního soudu, který pravidelně vydává úřední sbírky. Rozsudky proti Spolkové republice Německo z důvodu porušení garancí lidskoprávní konvence před německými soudy znamenají vítězství dotčeného ústavního stěžovatele, často toho, kdo byl trestními soudy odsouzen¹³⁴. V roce 1998 byla v německém zákonodárství zakotvena možnost obnovy trestního řízení, a to konkrétně v § 359 odst. 6 německého trestního řádu. Toto ustanovení nyní prohlašuje obnovu řízení ukončeného pravomocným rozsudkem za přípustnou. Musí však být splněna podmínka, že Evropský soud pro lidská práva zjistil porušení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, včetně jejích protokolů.

¹³² TICHÝ. L. : Základní lidská práva v jednotlivých právních odvětvích, UK v Praze, Právnická fakulta, nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC, 2006, Beroun, str. 107.

¹³³ TICHÝ. L. : Základní lidská práva v jednotlivých právních odvětvích, UK v Praze, Právnická fakulta, nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC, 2006, Beroun, str. 108.

¹³⁴ TICHÝ. L. : Základní lidská práva v jednotlivých právních odvětvích, UK v Praze, Právnická fakulta, nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC, 2006, Beroun, str. 108.

6.2. Postavení obhájce v německém trestním řízení

Postavení obhájce v německém trestním řízení je upraveno v původním zákoně č. RGBI 1877, S. 253, vyhlášené dne 1.2.1877, nově vyhlášeném dne 7.4.1987 jako zákon č. BGB1. I S. 1074, 1319, naposledy změněném čl. 5 zákona ze dne 23.června 2011 č. BGB1. I S. 1266 (Strafprozessordnung)¹³⁵. Stejně jako v České republice patří právo na obhajobu k základním lidským právům, je tomu tak rovněž ve Spolkové republice Německo. Obviněný má právo mít svého obhájce ve všech částech trestního řízení. Obhájce vystupuje jako jakýsi orgán spravedlnosti. Dbá na to, aby bylo vedeno trestní řízení v souladu s procesními předpisy a aby nebylo porušeno právo na obhajobu obviněného. Primární úloha obhájce je, že poskytuje obviněnému ochranu v trestním řízení a sekundární úloha obhajoby je zajištění řádného postupu řízení, jak to odpovídá principům právního státu¹³⁶. Dle německé judikatury je obhájce nezávislý a jedná na svou vlastní odpovědnost. Není zástupcem obviněného, ale je jeho pomocníkem. Obhájce má řadu práv a povinností, ale nemůže například zastoupit obviněného v hlavním líčení. Stejně jako český trestní řád, upravuje německý trestní řád instituty, jako jsou zvolený obhájce, vyloučení obhájce z trestního řízení, zastupování obhájce, obhajoba více obviněných jedním obhájcem a odmítnutí obhájce. V německém trestním řádu rovněž nechybí ani ustanovení o nutné obhajobě a ustanoveném obhájci a jeho právech a povinnostech.

6.3. Zvolený obhájce

Obviněný má právo ve všech fázích trestního řízení zvolit si svého obhájce¹³⁷. Zvolit si svého obhájce může rovněž obviněný, který je zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo jehož způsobilost k právním úkonům je omezena. Zmocnění nevyžaduje písemnou formu. Musí být však zřejmé, že došlo k výslovnému zmocnění obhájce. Pokud však obhájce zastupuje obžalovaného v hlavním líčení, tak se předpokládá, že mu byla plná moc udělena¹³⁸. Při srovnání s českou právní úpravou je zde rozdíl v tom, že v německém trestním řízení si může zvolit nejvýše tři obhájce. Toto omezení se však týká pouze zvolených obhájců. Vedle zvolených obhájců může vykonávat obhajobu také ustanovený obhájce. Obviněný má právo

¹³⁵ JELÍNEK.J., UHLÍŘOVÁ.M., : Obhájce v trestním řízení. 1.vydání. Praha: Leges 2011, str. 361.

¹³⁶ JELÍNEK.J., UHLÍŘOVÁ.M., : Obhájce v trestním řízení. 1.vydání. Praha: Leges 2011, str. 363.

¹³⁷ § 137, Strafprozessordnung.

¹³⁸ JELÍNEK.J., UHLÍŘOVÁ.M., : Obhájce v trestním řízení. 1.vydání. Praha: Leges 2011, str. 363.

zvolit si také jako obhájce tzv. společnou advokátní kancelář (Anwaltssozietat)¹³⁹. Pokud má obviněný více obhájců, vystupují nezávisle na sobě. Proto je také počet zvolených obhájců omezen. Aby nebylo zkomplikováno trestní řízení různými obhajobami jednoho obviněného více obhájci. Stejně jako v České republice může obviněnému zvolit obhájce jeho zákonný zástupce, což je upraveno § 137 odst. 2, Strafprozessordnung. Ve Spolkové republice Německo existují advokátní komory SRN, které zapisují obdobně jako v ČR advokáty. Obhájcem pak může být advokát, který je zapsán u některé advokátní komory v SRN, jakož i učitel práva německé vysoké školy dle rámcového zákona o vysokých školách s kvalifikací k soudcovskému úřadu, tj. musí mít složenou první a druhou právní zkoušku¹⁴⁰. V Německu platí jiný systém pro výkon právnických profesí než v ČR. Neplatí zde tříletá koncipientská praxe, ale skládají se zde právní zkoušky. Právní praxe v Německu trvá pouze dva roky. Pokud by si chtěl za obhájce zvolit jinou osobu, než je uvedeno německém trestním řádu, musela by být taková osoba odsouhlasena soudem. Obviněný nemůže za obhájce zvolit sebe samého, a to i přesto, že má právní vzdělání a splňoval by zákonem stanovené podmínky.

6.4. Nutná obhajoba a ustanovený obhájce

Obdobně jako v českém právním řádu, je účelem nutné obhajoby především zajistit, aby v zákonem stanovených případech měl obviněný svého obhájce, aby bylo řádně realizováno jeho právo na obhajobu a zároveň, aby bylo zachováno právo na spravedlivý proces. § 140, Strafprozessordnung stanoví případy, kdy musí mít obviněný obhájce. Jde o situace kdy se koná hlavní líčení před soudem prvního stupně, kterým je vrchní zemský soud nebo zemský soud, pokud je obviněný obviněn ze spáchání zločinu (příčemž za zločin se dle německého trestního práva hmotného považuje takové protiprávní jednání, za které může být uložen trest odnětí svobody jeden rok nebo trest odnětí svobody převyšující jeden rok), dále musí mít obviněný obhájce pokud řízení může vést k zákazu výkonu povolání, pokud se obviněný nachází ve vyšetřovací vazbě nebo je dočasně umístěn do psychiatrické léčebny nebo do ústavu pro odvykací léčbu nebo je umístěn v ústavu pro ochranný pobyt. Dále jsou splněny podmínky nutné obhajoby v případě, že se obviněný minimálně tři měsíce nepřetržitě nacházel na základě soudního nařízení nebo se souhlasem soudu v zařízení, v němž je omezena jeho svoboda a minimálně dva týdny před začátkem hlavního líčení nebyl propuštěn,

¹³⁹ JELÍNEK.J., UHLÍŘOVÁ.M., : Obhájce v trestním řízení. 1.vydání. Praha: Leges 2011, str. 364.

¹⁴⁰ JELÍNEK.J., UHLÍŘOVÁ.M., : Obhájce v trestním řízení. 1.vydání. Praha: Leges 2011, str. 365.

k přípravě znaleckého posudku o psychickém stavu obviněného přichází v úvahu jeho umístění na pozorování do veřejné psychiatrické léčebny, je prováděno zajišťovací řízení. Nový obhájce musí být obviněnému rovněž ustanoven v případě, že dosavadní obhájce byl rozhodnutím soudu vyloučen z obhajoby obviněného v daném řízení. Obdobně jako v ČR může předseda senátu ustanovit obhájce na návrh i bez návrhu obviněnému, pokud je zřejmé, že se nemůže obviněný sám obhajovat, např. v důsledku duševní poruchy. Obviněný musí mít obhájce nejpozději do chvíle, kdy byl vyzván k vyjádření se k obžalobě¹⁴¹. Obviněnému je vždy nejprve dána možnost, aby si zvolil svého obhájce sám. Pokud tak neučiní, je mu ustanoven. Ustanovený obhájce má téměř stejná práva jako zvolený obhájce. Přesto však německý trestní řád upravuje nějaké rozdíly. Například ustanovený obhájce nesmí udělit substituční plnou moc právnímu čekateli pro zastupování v trestním řízení¹⁴². Rozdíl při ustanovení obhájce oproti ČR je zejména v tom, že obviněnému je v německém trestním řízení dána možnost označit advokáta, kterého by požadoval jako obhájce ve své věci¹⁴³. Pokud obviněný neoznačí advokáta ve stanovené lhůtě, zvolí předseda senátu advokáta, který má sídlo v obvodu soudu, který obhájce ustanovuje.

Trestní řízení vedené proti mladistvému, je rovněž důvod pro nutnou obhajobu. To upravuje v Německu zákon o soudnictví ve věcech mladistvých, Jugendgerichtsgesetz. Za mladistvého se považuje ten, kdo v době činu dosáhl 14. roku věku a nedosáhl 18. roku věku¹⁴⁴. Další důvody pro nutnou obhajobu mladistvých jsou upraveny v § 68, Jugendgerichtsgesetz. Jde zejména o tyto důvody: pokud musí mít obhájce dospělý obviněný, pokud jsou osobě oprávněné k výchově obviněného nebo jeho zákonnému zástupci odňata jeho práva dle Jugendgerichtsgesetz, pokud osoba oprávněná k výchově obviněného nebo jeho zákonný zástupce byli vyloučeni z jednání a tato újma nebyla z pohledu jejich vnímání práva následným informováním o podstatném obsahu toho, co bylo v době jejich nepřítomnosti sděleno, dostatečně vyrovnána, pokud pro přípravu znaleckého posudku o stupni vývoje obviněného přichází v úvahu jeho umístění do zařízení pro mladistvého za účelem jeho pozorování nebo pokud je obviněný ve vyšetřovací vazbě nebo je prozatímně umístěn do psychiatrického zařízení, pokud nedovršil 18. rok věku.

¹⁴¹ § 141 odst. 1, Strafprozessordnung.

¹⁴² JELÍNEK, J., UHLÍŘOVÁ, M.: Obhájce v trestním řízení. 1. vydání. Praha: Leges 2011, str. 374.

¹⁴³ § 142 odst. 1, Strafprozessordnung.

¹⁴⁴ § 1 odst. 2, Jugendgerichtsgesetz.

Pro srovnání se zahraniční úpravou, v mém případě s německou úpravou, jsem vybrala některá ustanovení z německého trestního řádu a německého zákona o soudnictví ve věcech mladistvých. Pokud shrnu jednotlivá ustanovení a porovnáám je s českou právní úpravou, jsou téměř totožná. Jak český trestní řád, tak německý trestní řád rozsáhle upravuje důvody pro nutnou obhajobu, neboť se snaží o to, aby bylo zachováno právo na obhajobu. Pokud by obviněný neměl obhájce v případě, kdy ho mít musí, bylo vážně porušeno právo na obhajobu a to jak podle českého práva, tak podle německého práva, neboť pro oba státy je přímo závazná Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která zaručuje právo na obhajobu v čl. 6.

Shrnutí

Při zpracování této práce, zabývající se problematikou práva na obhajobu jsem pochopila, proč toto právě právo na obhajobu patří k základním právům a je upraveno v pramenu práva, nesoucí nejvyšší právní sílu. Právo na obhajobu je důležitou složkou spravedlivého procesu garantovaného Listinou základních práv a svobod. Právo na obhajobu vychází z Listiny základních práv a svobod, a to konkrétně z čl. 40 odst. 3, a je dále rozvedeno v trestním řádu. Právo na obhajobu je také zaručené Evropskou úmluvou na ochranu základních lidských práv a svobod, a to konkrétně v čl. 6. Vrátime-li se k Listině, je zde pouze uvedeno, že obviněnému musí být poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a dále že má právo se hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Na to aby bylo právo zaručené Listinou řádně realizováno, přiznává trestní řád v § 33 obviněnému taxativní výčet práv, kterými realizuje své právo na obhajobu.

Jak jsem již zmínila, právo na obhajobu náleží obviněnému, jehož postavení je v trestním řízení velmi obtížné. Jako obviněného označujeme osobu, vůči ní již bylo zahájeno trestní stíhání. Od tohoto momentu zákon přiznává obviněnému důležitá práva, jako jsou právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu a k důkazům o nich, právo uvádět okolnosti a důkazy svědčící k jeho obhajobě, právo činit návrhy a podávat žádosti, právo podávat opravné prostředky a právo zvolit si obhájce a radit se s ním během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. Obviněný může být za skutek, který je uveden v usnesení o zahájení trestního stíhání uznán vinným a může mu být uložen některý trest, který trestní zákoník připouští. Proto je velmi podstatné jakým způsobem bude obviněný realizovat své právo na obhajobu a jak orgány činné v trestním řízení, např. navrženými důkazy, svědčícími v jeho nevinu, přesvědčí, že se uvedeného skutku nedopustil. Právo na obhajobu musí být řádně realizováno, ať se obviněný daného skutku skutečně dopustil, či nikoliv. Pokud se obviněný skutku skutečně dopustil, pomocí práv, které mu zákon přiznává, se snaží svou vinu alespoň zeslabit.

Obviněný se může hájit sám nebo pomocí obhájce. Obhájce si může obviněný zvolit nebo mu je ustanoven soudem, tj. jde o případ ustanovení obhájce ex-offo. O této skutečnosti hovoří věta druhá čl. 40 odst. 3, Listiny základních práv a svobod, kde je uvedeno, že jestliže si obviněný obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Pokud se přesuneme z tohoto ustanovení Listiny základních práv a svobod do trestního řádu, jsme v § 36 upravující důvody nutné obhajoby. V těchto případech tedy musí mít obviněný obhájce vždy. Jde například o situaci, kdy je omezeno základní právo osobní svobody a

obviněný se nachází ve vazbě nebo situace, kdy je obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena. V takovém případě není schopen sám se řádně hájit, a pokud by neměl obhájce, bylo by vážně porušeno jeho právo na obhajobu. Zatímco obviněnému zákon přiznává pouze práva, obhájce je vybaven řadou práv a povinností. Obecně platí, že obhájce by měl zlepšovat postavení obviněného. Je tedy čistě na obhájci, aby tuto skutečnost dodržel a vykonával obhajobu, tak aby vedla k co nejlepšímu výsledku. Pokud obviněný uzná za vhodné, může udělit plnou moc k zastupování několika obhájcům. Toto právo obviněného judikoval rovněž Ústavní soud v nálezu III ÚS 308/97. Zákon připouští také opačnou situaci, kdy jeden obhájce obhajuje několik obviněných, takového obhájce nazýváme společným obhájcem.

Obhájce hraje důležitou roli v trestním řízení. Pokud si jej obviněný sám zvolí, může tak učinit v jakékoliv fázi trestního řízení. Jestliže jde o důvod nutné obhajoby a je obviněnému ustanoven, musí jej mít již v přípravném řízení. Pokud si obviněný zvolí obhájce již v přípravném řízení, může pro něj skončit trestní řízení velmi pozitivně, neboť pokud obhájce řádně uplatňuje všechna svá práva ve prospěch obviněného, může tak docílit zastavení trestní stíhání, čehož by sám obviněný mohl docílit těžko. Pokud je obviněný umístěn ve vazební věznici, obhájce by se měl snažit o to, aby pominuly důvody vazby a jeho klient byl nadále trestně stíhán na svobodě. Obhájce má pak dále velmi důležité postavení zejména při hlavním líčení a při opravném řízení. Na hlavní líčení by měl předně obhájce svého klienta řádně připravit, neboť zde je vystaven velkému stresu a napětí a obvykle pro něj není jednoduché zvládnout jednání v soudní síni. Dále by jej měl připravit na svůj výslech, kterým se zpravidla zahajuje dokazování v hlavním líčení. V opravném řízení pak hlídá obhájce lhůtu pro podání odvolání a rovněž jménem obžalovaného podává odvolání, ze kterého musí být patrné, proti jakému výroku směřuje. V odvolání nemůže být napadeno odůvodnění rozsudku. Pokud by obžalovaný obhájce neměl, není mu samozřejmě odepřeno právo podat proti rozsudku odvolání, ale je pro něj velmi obtížné jej samostatně připravit. Obecně tedy platí, že obhajoba realizovaná prostřednictvím obhájce má větší efekt než obhajoba prováděná samotným obviněným, neboť obhájce hlídá, zda jsou v průběhu celého trestního řízení dodržovány všechny zásady a zda není porušováno právo na obhajobu, kdežto obviněný sám nemusí takové skutečnosti ani sám postřehnout.

V přípravném řízení probíhá výslech obviněného a v řízení před soudem, tj. při hlavním líčení, je pak proveden výslech obžalovaného. Pokud má obviněný obhájce, tak je zpravidla vždy při těchto úkonech přítomen. I přesto, že je obviněný povinen spolupracovat s orgány

činnými v trestním řízení, může se dříve, než bude výslech zahájen, radit se svým obhájcem. Radit se s ním může i při samotném výslechu. Nesmí se s ním však radit o odpovědi na již položenou otázku. Obhájce mu může rovněž usnadnit rozhodnutí, zda bude výhodné k dané věci vypovídat či nikoliv a dále pak připravovat celou obhajobu. Dále by měl obhájce uhlídat, zda není na obviněného činěn policejním orgánem nátlak, či zda mu nejsou kladeny kapciózní nebo sugestivní otázky. Co se týče výslechu před soudem, měl by obhájce především zajistit, aby uváděl obžalovaný stejné skutečnosti, jaké uvedl v přípravném řízení a nedocházelo tak k zásadním rozdílům ve výpovědi v přípravném řízení a v současném výslechu prováděném předsedkyní senátu.

Stejně jako v České republice, tak i v Německu patří právo na obhajobu k základním lidským právům, neboť zde platí rovněž Evropská úmluva na ochranu lidských práv a svobod. Právo na obhajobu je v Německu zakotveno v německém trestním řádu (Strafprozessordnung). Obhájce v německém trestním řízení je vnímán jako jakýsi orgán spravedlnosti. V průběhu celého trestního řízení dohlíží na to, aby bylo trestní řízení vedeno v souladu s trestními předpisy a aby nebylo porušeno právo na obhajobu obviněného. Německý trestní řád je velmi podobný českému trestnímu řádu. Je zde upraven jak institut zvoleného obhájce, tak ustanoveného obhájce soudem v případech nutné obhajoby. V ČR není obviněný nijak omezen v počtu obhájců, které si pro svou obhajobu může zvolit. V Německu se pak setkáváme s rozdílem, že obviněný si může v trestním řízení zvolit maximálně tři obhájce. Dalším rozdílem oproti českému trestnímu řádu je, že si pro svou obhajobu může obviněný v německém trestním řízení zvolit společnou advokátní kancelář. Stejně jako český trestní řád, upravuje jasně a srozumitelně i německý případy nutné obhajoby, kdy obviněný svého obhájce mít musí. Pokud by jej neměl, bylo by vážně porušeno právo na obhajobu.

Právo na obhajobu je tedy zaručené každému obviněnému Listinou základních práva a svobod. Pro samotnou realizaci tohoto práva však nepostačí výklad ustanovení Listiny a musíme jej vykládat společně s příslušnými ustanoveními trestního řádu, kde je podrobně rozvedeno.

Summary

Right to plea is one of the basic human rights, which is rooted in source of law bearing the highest legal power in Bill The Charter of Fundamental Rights and Basic Freedoms. This right is also an important part of a fair trial, which is guaranteed by The Charter of Fundamental Rights and Basic Freedoms. Right to plea origins from The Charter of Fundamental Rights and Basic Freedoms from art. 40 par. 3 and is developed by penal code. It is also assured by The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, specifically in art. 6.

According to the Charter, defendant must be provided by the time and possibility to create a plea. Equally, there is also a right to defend himself or via a lawyer. It is important to highlight that only defendant is a person who is prosecuted. We use § 33 of penal code, where an enumerative list of rights of the defendant in the run of entire of prosecution is listed, for next realization of such right guaranteed in the Charter art. 40 par. 3. Defendant can defend himself or can use a lawyer. A lawyer can be either chosen by the defendant or by the court. We call the case when the court nominates the lawyer the case of imperative plea. Institute of imperative plea is defined in § 36 of penal code. These are particularly cases, when defendant is prosecuted from custody or is got rid of his eligibility for legal acts or his eligibility for legal acts is limited or other according to § 36 of penal code. Defendant is not able to adequately defend himself and the right to plea would be severely violated in these cases. Lawyer is also granted a range of rights and responsibilities by penal code. Accused person can accord a procuration to act to several lawyers and in the same way one lawyer can defend more accused persons. Accused person is allowed to choose his lawyer in any stage of prosecution. However, in case lawyer is chosen by the court, he must be selected already for the preliminary trial conduct. The lawyer plays an important role either by examination of accused in preliminary trial conduct or by examination of defendant in main trial. Lawyer prepares his client in advance for such main trial.

Right to plea belongs to basic human rights also in Germany. The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is binding for the Czech Republic as well as for Germany. Right to plea is rooted in german penal code (Strafprozessordnung) in Germany, where institutes of both chosen lawyer by defendant or by court in cases of imperative plea are defined, like in the Czech Republic.

Použitá literatura a prameny

Literatura:

- CÍSAŘOVÁ,D., Fenyk J. a kolektiv. Trestní právo procesní. 4. Aktualizované vydání Praha: Linde Praha, a.s. 2006
- MUSIL J., Kratochvíl V., Šámal P. a kolektiv. Trestní právo procesní. 3.vydání Praha: C.H.Beck, 2007
- VANTUCH P.. Obhajoba obviněného, 3. Přepřacované vydání Praha: C.H.Beck 2010
- ŠÁMAL P. a kolektiv. Trestní řád. Komentář. 5.vydání Praha: C.H.Beck 2005
- BAHÝLOVÁ L., Filip J., Molek P. a další. Ústava České republiky. Komentář. Linde Praha 2010
- KLÍMA K. a kolektiv, Komentář k ústavě a listině. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2005
- BALÍK S.. Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie. Plzeň: Vydavatelství západočeské univerzity 1998.
- NOVOTNÝ F. a kolektiv. Praktikum Trestního práva procesního. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2006
- KLÍMA K., a kolektiv. Praktikum českého ústavního práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2005
- DAVID R., Ústava České republiky. Listina základních práv a svobod. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, s.r.o. 2005
- SCHELLE K.,Schelleová I., Právní služba, Praha: Eurolex Bohemia 2006
- MACKOVÁ A., Právní pomoc advokátů a její dostupnost. 1.vydání, Praha: C.H.Beck 2001
- JELÍNEK J., Uhlířová M., Obhájce v trestním řízení. 1.vydání. Praha:Leges 2011
- KUBÍK J., Vybrané problémy z trestního práva procesního, Katedra sociální práce a sociální politiky, Hradec Králové 2005
- MAN V., Základy ústavního práva, 4.doplněné aktualizované vydání, KEY Publishing s.r.o., Ostrava 2011
- ČERNÁ D., Standard lidských práv v Evropě. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, PRAHA 2009
- TICHÝ L., Základní lidská práva v jednotlivých právních odvětvích, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC, 2006, Beroun

SCHELLE K., Realizace listiny základních práv a svobod v právním řádu české republiky, Masarykova univerzita v Brně, BRNO 1994

DANČÁK B., Základní lidská práva a právní stát v judikatuře ústavních soudů, Masarykova univerzita, Brno, Mezinárodní politologický ústav, BRNO 2000

TOMÁŠEK M., Europeizace trestního práva, Linde Praha 2009

ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., STOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 1.vydání, Praha: C.H.Beck, 2004

JELÍNEK J. a kolektiv, Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 1.vydání podle stavu k 1.1.2010 Leges: Praha 2009

Časopisecká literatura:

SMEJKAL V., Povinnost mlčenlivosti advokáta a elektronická komunikace. Bulletin advokacie c. 10, 2007

KOVÁŘOVÁ D., Etické hranice profese advokáta. Právo a rodina, c. 12, 2006

KOUŘIL I., Obhájce ani či ne? Právní rozhledy, c.6, 1999.

MANDÁK V., K otázce vyloučení obhájce. Trestněprávní revue, c. 2, 2001.

ADÁMEK R., Společná obhajoba více obvinen.ch. Bulletin advokacie, 2005, c.7-8.

VANTUCH R., K znaleckým posudkům vyžádaným obhajobou po novele Trestního řádu. Bulletin advokacie, c. 4, 2002

FISER K.: Některé problémy obhajoby při střetu zájmu mezi spoluobviněnými. Bulletin advokacie 1985, č. 11

VANTUCH, P.: Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného, Bulletin advokacie 2002, č. 11

MANDÁK V., ŠTĚPÁN J.: K obhajobě v přípravném řízení. Zprávy advokacie, 1965, září

Právní předpisy:

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č.6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a správě soudů

Sdělení federativního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19.prosince 1966

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Strafprozessordnung - německý trestní řád

Jugendgerichtsgesetz – zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Sbírka nálezů a usnesení:

ÚS svazek 44, č.11 Sb. n. a u., 43/89

IV.ÚS 472/2000, sv. 21, Nález č. 15

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 4. 2008, Vyloučení zvoleného obhájce z důvodu jeho postavení jako svědka, sp. zn. II. .S 2445/07

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 9. 2005, Právo na soudní a jinou právní ochranu. Domovní prohlídka, sp. zn. III..S 183/03

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 1. 2004, Rovnost účastníků řízení. Práva účastníka soudního řízení. Právo obviněného v trestním řízení. Zrušení právního předpisu - návrh soudu, sp. zn. Pl. .S 41/02

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 6. 2002, Právo na soudní a jinou pr.vn. ochranu, sp. zn. I. .S 369/2000

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 11. 1999, Právo obviněného v trestním řízení. Osobní svoboda. Právo na soudní a jinou právní ochranu, sp. zn. III. .S 188/99

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 3. 2005, K právu svědka, aby u jeho výslechu v trestním řízení byl přítomen advokát, sp. zn. I. .S 734/04

USNESENÍ Ústavního soudu ČR ze dne 20. 5. 2002, Ústavní garance práva na obhajobu, sp. zn. IV. .S 132/01

Nález Ústavního soudu CR ze dne 24. 2. 2005, K rozhodování soudu o vzetí do vazby mladistvého, sp. zn. II. .S 321/04